Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

ГАЗЕТА 1918 ЙИЛ 21 ИЮНДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

№ 61 (20. 328) • 1989 йил 15 март, чоршанба • Баҳоси 3 тийин.

М. С. Горбачев А. Куньял билан учрашди

М. С. Горбачев 13 март куни В. А. Медведев ва А. Н. Яковлев билан биргаликда Совет Иттифоқида даволанган ва яқин кунларда Ватанига қайтиб кетадиган Португалия Компартиясининг Бош секретари Алваро Куньял билан суҳбатлашди.

КПСС Марказий Комитетининг навбатдаги Пленумида қиладиган докладини тайёрлашни шу кунларда туғаллаётган М. С. Горбачев янги босқичда аграр сиёсатнинг асосий ғоялари ҳақида сўзлаб берди. Бу сиёсат қишлоқ хўжалиги ва мамлакатнинг бутун социал-иқтисодий тараққиёти учунгина эмас, шу билан бирга социализмни янада ривожлантириш концепциясининг ўзи учун ҳам ғоят муҳим аҳамиятга эга бўлади, деди у.

Суҳбатдошлар ҳозирги халқаро вазият тўғрисида қисқача фикрлашиб олдилар, КПСС билан ПКП ўртасидаги муносабатларнинг баъзи масалаларига тўхталдилар, Ғарб пропагандасида асосий эътибор муайян даражада ўзгарганлигига эътиборни қаратдилар. Муайян доиралар халқаро майдондаги ижобий ўзгаришларга ҳамда жаҳон ҳамжамиятида ҳозирги даврнинг энг асосий масалаларида ҳамжиҳатликнинг ўсишига тўсқинлик қилиш мақсадида қайта қуриш хусусида нохуш башоратларни авж олдираётганликлари қайд этилди.

Ҳозирги масъулиятли, бурилиш даврида Совет Иттифоқида амалга оширилаётган жараёнлар тўғрисида, Совет Иттифоқи раҳбарияти қабул қилаётган қарорлар ҳақида аниқ ва нуфузли ахборотнинг, бу қарорларнинг социалистик моҳиятига ва қайта қуришнинг умумбашарий тараққиётига ҳамда дунёда янги, тинч тартибни барпо этишга қўшаётган ҳиссасига тўғри баҳо беришнинг аҳамияти таъкидланди.

М. С. Горбачев А. Куньялга бақувват бўлиб соғайиб кетишни тилади ва Португалия коммунистларига уларнинг совет ўртоқларидан доимий хайрхоҳлик ва дўстлик туйғуларини етказишни илтимос қилди.

(ТАСС).

Суҳбат пайти. ТАСС — ЎзТАГ телефотоси.

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИДА

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитети КПСС Марказий Комитетининг миллатлараро муносабатларни такомиллаштиришга бағишланган Пленумига тайёргарлик тўғрисидаги масалани кўриб чиқди. Марказий Комитетнинг бўлажак Пленумига жамоатчилик зўр қизиқиш билан қараб, унга катта умид боғлаётганлиги таъкидланди. Миллий сиёсат масалалари партия комитетларида, коммунистларнинг йиғилишларида, меҳнат коллективларида, оммавий ахборот воситаларида, илмий ва ижодкор зиёлилар доираларида, турли ташаббускор бирлашмаларда муҳокама қилинмоқда. Бу масалалар ҳозир ўтаётган сайлов кампаниясининг асосий мавзуларидан бири бўлиб қолди. Пленумга тайёргарлик доирасида Бутуниттифоқ ва регионал илмий-назарий конференциялар, симпозиумлар, кенг жамоатчилик иштирокида давра суҳбатлари ўтказилди.

Иттифоқдош республикалар Компартияларининг Марказий Комитетлари, ўлка ва область партия комитетлари аҳоли турли табақаларининг, мутахассисларнинг фикрини умумлаштирдилар ва КПСС Марказий Комитетига аналитик материалларни тақдим қилдилар. Улар иттифоқдош ва автоном республикаларнинг, автоном областлар ва округлар тараққиётининг тарихий, социал-иқтисодий ва маданий хусусиятларини ҳисобга олиб, миллатлараро муносабатларни такомиллаштириш юзасидан ўз таклифларини киритдилар, Пленумда кўриб чиқиш ва ҳал қилиш зарур бўлган долзарб муаммоларни ўртага қўйдилар.

Кўпгина партия ва совет органлари меҳнаткашларни ҳаяжонга солаётган, айниқса, социал соҳадаги, миллий маданият ва тил, экология соҳаларидаги ўткир масалаларни бартараф этиш юзасидан жойларда катта иш олиб бормоқдалар. Уларнинг ташаббуси билан, жумладан, Орол денгизи муаммоси юзасидан кенг кўламли чора-тадбирлар белгиланди, Арманистон атом электр станциясини ёпиб қўйиш ва унинг вазифасини ўзгартириш тўғрисида қарор қабул қилинди, Литвадаги Игналин атом электр станциясининг учинчи блоки тўхтатиб қўйилди, баъзи гидромелиорация лойиҳаларини бажариш тўхтатилди, табиатни муҳофаза қилишга доир бошқа чора-тадбирлар кўрилмоқда.

РСФСР ҳукумати Шимолдаги элатлар турмуши шароитини яхшилашга доир масалалар комплексини кўриб чиқмоқда. Қозоғистон, Ўзбекистон, Украина, Татаристон ва Бошқирдистонда, бошқа бир қанча иттифоқдош ва автоном республикаларда у территорияларда яшовчи миллатларнинг маданий эҳтиёжларини қондириш ишларининг янги шакллари оммалашди. Миллий тилда ўқитиладиган қўшимча мактаблар, немислар, яҳудийлар, қрим татарлар, корейслар, курдлар, турклар, болгарлар, гагаузлар учун она тилини ўрганиш синфлари, группалари, факультативлари очилди. Янги газеталар нашр этилмоқда, алмашинувчи саҳифалар чиқарилмоқда, миллий тилларда қўшимча равишда телекўрсатув ва радиоэшиттиришлар ташкил этилди. Москвада бир қанча миллий-маданий марказлар ва бирлашмалар барпо этилди.

Республикалар партия ва совет органлари, илмий-тадқиқот муассасалари вакилларининг иштирокида республикалар ва регионларни хўжалик ҳисобига ўтказиш имкониятлари ва иқтисодий жиҳатдан мақсадга мувофиқлиги тўғрисидаги масала, СССР Давлат бюджети, иттифоқдош республикаларнинг Давлат бюджетлари ва маҳаллий бюджетларни тузиш механизми, республика территориал бошқарув органларининг СССР министрликлари ва идоралари, Иттифоққа бўйсунувчи корхоналар билан ўзаро алоқалари ҳар томонлама ўрганиб чиқилди. СССР Министрлар Совети томонидан иттифоқдош республикаларда уларнинг суверен ҳуқуқларини кенгайтириш, ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш асосида экономика ва социал соҳага раҳбарликни қайта қуришнинг умумий принциплари тўғрисидаги ҳужжат тайёрланди, бу ҳужжатни КПСС Марказий Комитети маъқуллади ва у умумхалқ муҳокамасига қўйилди. КПСС Марказий Комитети тажриба тариқасида хўжалик юритишнинг янги принципларига ўтишни 1991 йилдан эмас, балки 1990 йилдан бошлаш тўғрисида Литва, Латвия, Эстония ва Белоруссия Компартиялари Марказий Комитетларининг илтимосларини эътибор билан кўриб чиқишни тегишли органларга топширди.

Маҳаллий ўзини ўзи бошқариш ва маҳаллий хўжалик тўғрисидаги СССР Қонунининг лойиҳаси депутатлар, Советларнинг раҳбарлари, юрист олимлар жалб этилиб, марказ билан жойларнинг қарор топаётган янги ўзаро муносабатлари руҳида тайёрланмоқда.

Тушаётган таклифлар ва мамлакатда давом этаётган баҳс-мунозаралар асосида миллатлараро муносабатларни тартибга солиш билан боғлиқ қонун лойиҳалари мажмуаси ишлаб чиқилмоқда. Жумладан, совет социалистик федерациясини такомиллаштириш, иттифоқдош республикалар суверенитетини, автоном республикалар, областлар ва округларнинг ҳуқуқий статусини мустаҳкамлаш, ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар вазифаларини аниқ белгилаб қўйиш ва бошқа бир қанча муҳим масалалар юзасидан қонун лойиҳалари тайёрланмоқда. Тайёрланаётган қонун лойиҳаларининг, шунингдек, СССР Конституцияси ва иттифоқдош республикаларнинг Конституцияларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритишнинг асосий ғояси — совет федерациясининг, давлат турмуши барча соҳаларида реал суверенитетга эга бўлган республикалар иттифоқининг дастлабки ленинча принципларини тиклашдан иборат. КПСС Марказий Комитетининг Пленуми маъқуллаганидан сўнг бу лойиҳалар кўриб чиқиш ва сўнгра умумхалқ муҳокамасига қўйиш учун СССР Олий Советига топширилиши кўзда тутилади.

Шу билан бирга Пленумга тайёргарлик қайта қуриш жараёнларини авж олдириш, шунингдек, миллий муносабатлар соҳасида тўпланиб қолган муаммоларнинг ўткирлигига етарли баҳо бермасликка йўл қўйилганлиги сабабли юз бераётган вазият талаб қилаётган даражада кенг тус олмади. Сайлов кампанияси давомида бу масалалар принципиал тарзда қўйилмоқда. Айрим экстремист гуруҳларнинг шошма-шошарлик қилишга, партия ва совет органларига тазйиқ ўтказишга, уларни вазиятга асосланиб пухта ўйланмаган қарорлар қабул қилиш, жумладан, иттифоқдош республикаларнинг ҳозир амал қилиб турган Конституцияларини шошма-шошарлик билан қайта кўриб чиқишга мажбур қилишга уринаётганликларини ҳисобга олмаслик мумкин эмас. Баъзи ҳолларда улар ўз шиорлари билан аҳолининг маълум бир қисмини ўз орқаларидан эргаштиришга муваффақ бўлмоқдалар.

Айни вақтда жамоатчилик партия миллий сиёсатининг янгилаш концепциясини ишлаб чиқиш қандай бораётганлиги, кўпгина муҳим масалалар бугунги кундаёқ қандай ҳал этилаётганлиги тўғрисида етарлича хабардор қилинмаяпти. Партия пропагандаси баъзан асоссиз равишда пассив позицияни эгалламоқда.

КПСС Марказий Комитети партия комитетларига Пленум муносабати билан ўтказилаётган ғоят хилма-хил ишларни тўлиқроқ кўрсатишни, миллий муаммоларни бирданига ҳал этиш мумкин эмаслиги фактини меҳнаткашлар англаб олишига эришишни тавсия этди. Бунда ҳар бир қадам пухта ўйлаб қўйилиши, иш мунтазам ва изчиллик билан олиб борилиши керак.

Иттифоқдош республикаларда уларнинг суверен ҳуқуқларини кенгайтириш, ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш асосида экономика ва социал соҳага раҳбарликни қайта қуришнинг умумий принциплари лойиҳаси эълон қилиниши муносабати билан жойларда диққат-эътибор барча иттифоқдош республикалар ва автоном тузилмаларнинг вакилларини, ижодкор зиёлиларни, олимлар, партия ва совет ходимларини жалб этиб, мазкур лойиҳани тушунтиришга ва ҳар томонлама пухта ишлаб чиқишга қаратилиб, бунда етилган миллий муаммоларни ҳал этишга нисбатан асосий ёндашувлар синаб кўрилсин.

Шу нарса таъкидландики, миллатлараро муносабатларни такомиллаштириш тўғрисидаги норматив актларни тайёрлашни активлаштириш, бунда иттифоқдош республикалар, автономияларнинг, жамоатчиликнинг иштирокини кенгайтириш зарур. Бунинг учун яқин вақт ичида КПСС Марказий Комитетида СССР Олий Совети миллатлараро муносабатлари депутатлар доимий комиссиясининг аъзолари, иттифоқдош республикалар Олий Советлари Президиумларининг вакиллари ва юрист олимлар иштирокида кенгаш ўтказиш, мана шу кенгашда ишлаб чиқилаётган лойиҳаларнинг асосий қоидаларини ва муқобил таклифларни муҳокама қилиш таклиф этилди.

СССРнинг миллий-давлат тузилишини такомиллаштириш, СССР билан иттифоқдош республикалар ўртасидаги ҳуқуқ доираларини белгилаш, гражданлик муаммоларини, миллий тиллар ва маданиятларга доир масалаларни муҳокама қилиш юзасидан фаол бирлашмалар ва ҳаракатларнинг вакилларини жалб этиб, партия, совет активларининг, юридик жамоатчиликнинг регионал учрашувлар ҳамда конференциялари ташкил этилсин.

СССР Фанлар академиясининг совет социалистик федерацияси қарор топиши жараёнини, кўпмиллатли давлатимизнинг конкрет-тарихий мазмунда реал зиддиятлар ва бузилишларни эътиборга олиб, унинг тараққиёт босқичларини тадқиқ этишни активлаштириши, пропаганда концепциясига асос қилиб олиниши мумкин бўлган баҳоларни ишлаб чиқиши мақсадга мувофиқ деб топилди.

КПСС Марказий Комитетининг бўлимларига СССР Фанлар академияси билан биргаликда миллатлараро муносабатларнинг долзарб муаммоларини комплекс ўрганувчи илмий-тадқиқот марказини ташкил этиш тўғрисидаги таклифни бир ой муддат ичида тайёрлаш топширилди.

КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги Марксизм-ленинизм институтига, ижтимоий фанлар академиясига ва СССР Фанлар академиясига 1989 йилнинг майида «СССРда миллий муносабатлар ривожининг долзарб муаммолари» мавзуида Бутуниттифоқ илмий-амалий конференциясини ўтказиш топширилди.

Партия ва давлат раҳбарларининг, таниқли олимларнинг, мутахассисларнинг иштирокида бир қанча матбуот конференциялари ва «Давра суҳбатлари»ни уюштириб, мунозараларни Марказий телевидениеда кўрсатиш ва матбуотда ёритиш таклиф қилинди. Уларда сиёсий ислоҳотнинг иккинчи босқичига тайёргарлик, миллатлараро муносабатларни йўлга солувчи қонун актлари лойиҳаларини ишлаб чиқиш равшан кўрсатилсин, шунингдек, территориал хўжалик ҳисоби ва маҳаллий ўз-ўзини бошқариш муаммолари муҳокама этилсин.

Оммавий ахборот воситаларига миллатлараро муносабатларнинг назарияси ва практикасига, СССРнинг ташкил этилиши тарихига оид масалалар хусусида бир қанча фундаментал мақолаларни эълон қилиш таклиф этилди.

УЧИШ ДАВОМ ЭТМОҚДА

УЧИШНИ БОШҚАРИШ МАРКАЗИ, 14 март. (ТАСС). Александр Волков, Сергей Крикалев ва Валерий Поляковнинг «Мир» орбитал комплекси ичидаги космик вахтаси давом этмоқда.

Экипажнинг ишида ихтисослаштирилган «Квант» модулининг илмий аппаратларидан фойдаланиб, астрофизика тадқиқотларини ўтказиш каттагина ўрин олган.

Медицина контроли натижаларига ва орбитадан берилаётган маълумотларга кўра, космонавтлар соғ-саломат бўлиб, ўзларини яхши ҳис этмоқдалар.

Одам бошқараётган «Мир» комплекси ичидаги ишлар белгиланган программага мувофиқ олиб борилмоқда.

СССР Олий Совети Президиумининг қарори

Иттифоқдош республикаларда уларнинг суверен ҳуқуқларини кенгайтириш, ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш асосида экономика ва социал соҳага раҳбарликни қайта қуришнинг умумий принциплари лойиҳаси тўғрисида

СССР Олий Совети Президиуми **қарор қилади:**

1. Иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари билан биргаликда ишлаб чиқилган, СССР Министрлар Совети томонидан СССР Олий Советига киритилган иттифоқдош республикаларда уларнинг суверен ҳуқуқларини кенгайтириш, ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш асосида экономика ва социал соҳага раҳбарликни қайта қуришнинг умумий принциплари лойиҳаси умумхалқ муҳокамаси учун «Известия советов народних депутатов СССР», «Правда», «Социалистическая индустрия», «Труд», «Экономическая газета» ва республика газеталарида эълон қилинсин.

2. Иттифоқдош республикаларда уларнинг суверен ҳуқуқларини кенгайтириш, ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш асосида экономика ва социал соҳага раҳбарликни қайта қуришнинг умумий принциплари лойиҳаси умумхалқ муҳокамаси чоғида тушган таклифлар ва мулоҳазаларни кўриб чиқиш, муҳокама натижаларини ҳисобга олиб, СССРнинг тегишли қонуни лойиҳасини тайёрлаш ишларини бошлаб юбориш СССР Министрлар Советига топширилсин.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси М. ГОРБАЧЕВ.

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль. 1989 йил 13 март.

(Лойиҳа тексти газетанинг 2-, 3- ва 4-саҳифасида эълон қилинмоқда).

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Идеология комиссиясининг мажлиси

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Идеология комиссиясининг мажлиси бўлди. Комиссия ўз фаолиятининг асосий йўналишларини муҳокама қилди. Фикрлашувлар чоғида қайд этиб ўтилганидек, комиссия партиянинг программавий йўл-йўриқларига, КПСС Марказий Комитетининг қарорларига, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг келгусидаги иш планларига мувофиқ ижтимоий онгни ривожлантиришнинг республика интеллектуал, маънавий потенциалини активлаштиришнинг, жамиятда содир бўлаётган жараёнларга идеологик таъсир ўтказишда партия ташкилотлари ролини оширишнинг долзарб муаммоларини ўрганиши лозим бўлади. Ана шу асосда ижтимоий ривожланишдаги сифат ўзгаришларини назарий жиҳатдан таъминлаш, мафкуравий, сиёсий-тарбиявий ишлар самарадорлигини ошириш, партия комитетлари сиёсий раҳбарлик усулларига ўтаётган шароитда бу ишнинг мазмунини бойитиш ҳамда унинг форма ва методларини такомиллаштириш масалалари хусусидаги таклифлар ишлаб чиқилмоқда.

Муҳокама чоғида комиссия ишининг устун йўналишлари белгиланди. Булар — партия комитетларининг мафкуравий иш услубини янгилаш йўлларини, ёшлар билан тарбия ишини кучайтириш, оммавий ахборот воситалари ишининг самарадорлигини ошириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш, миллатлараро муносабатлар, тил, байрамлар ва маросимларни ташкил этиш муаммоларига доир концепцияни шакллантиришдир.

Мажлис қатнашчилари комиссиянинг 1989 йилги иш планини тасдиқладилар ҳамда комиссияда ўрганилиши лозим бўлган конкрет масалаларни белгиладилар. Булар орасида партия комитетларининг ташаббускор бирлашмалар билан ишлаши тўғрисидаги, жамоатчилик фикрини ўрганиш ҳақидаги, туб иқтисодий ислоҳотни идеологик жиҳатдан қўллаб-қувватлаш формаларидан уларнинг фойдаланиши тўғрисидаги, меҳнаткашларни коммунистик руҳда тарбиялашда халқ байрамларининг, революцион, жанговар байрамлар ва меҳнат байрамларининг ролини такомиллаштириш ҳақидаги масалалар бор.

Комиссия меҳнаткашларни коммунистик руҳда тарбиялашнинг долзарб муаммоларини ўрганиш, тегишли тавсияларни ишлаб чиқиш борасида муаммоларни таҳлил этадиган ишчи группаларини тузиш тўғрисида қарор қабул қилди. Партия активлари, олимлар ва мутахассислар шу группаларнинг ишига кенг кўламда жалб этиладилар.

Идеология комиссияси ишчи группасининг тил муаммоларини ўрганишга доир фаолияти тўғрисида Э. Юсуповнинг ахбороти тингланди.

Комиссиянинг мажлисида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида фан ва маданият арбоблари билан бўлиб ўтган учрашув якунлари кўриб чиқилди. Бундай учрашувлар партия органларининг ижодкор зиёлилар билан ўзаро фойдали мулоқотини, қалин алоқаларини йўлга қўйишга кўмаклашиши, республика социал-иқтисодий ва маданий турмушининг барча соҳаларидаги кўпдан-кўп муаммоларни фикрларнинг социалистик хилма-хиллиги руҳида муҳокама қилиш имконини бериши қайд этиб ўтилди. Бундай учрашувларни «Қайта қуриш мактаби» доирасида мунтазам учрашувларга айлантиришга қарор қилинди.

Мажлисда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари М. Ҳ. Холмуҳамедов, В. И. Ленин номидаги Тошкент давлат университетининг ректори Ш. О. Алимов, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Секретари Л. Ш. Беккулбекова, Ўзбекистон ССР Телевидение ва радиоэшиттириш давлат комитетининг раиси Н. Ё. Ғойибов, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети идеология бўлимининг мудири Ш. С. Зиёмов, ёзувчи К. Нўъмонов (Яшин), «Ҳақиқати Ўзбекистон» газетасининг редактори Ш. Ниёзов, Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг президенти М. Салоҳиддинов, «Тошкент» ишлаб чиқариш бирлашмасининг станокчиси В. И. Таранторова, Ўзбекистон ССР маданият министри Ў. Р. Умарбеков сўзга чиқдилар.

Комиссия мажлиси Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Р. Н. Нишонов раислигида ўтди.

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ ҲУҚУҚИЙ СИЁСАТ МАСАЛАЛАРИ КОМИССИЯСИНИНГ МАЖЛИСИ

13 март куни КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари В. М. Чебриков раислигида КПСС Марказий Комитети Ҳуқуқий сиёсат масалалари комиссиясининг мажлиси бўлди.

Мажлисда яқин даврда комиссия фаолиятининг асосий йўналишлари ҳамда унинг партия XXVII съезди ва XIX Бутуниттифоқ партия конференциясининг социалистик ҳуқуқий давлатни барпо этиш, суд-ҳуқуқ ислоҳотини амалга ошириш, мамлакатда қонунчилик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш ишида партия ташкилотларининг ролини ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг активлигини ошириш, ҳуқуқбузарликка қарши курашни кучайтириш соҳасидаги сиёсий йўл-йўриқларини бажаришга доир истиқболдаги вазифалари кўриб чиқилди.

Сиёсий ва иқтисодий ислоҳот доирасида амалдаги қонунларни янгилаш масалалари юзасидан муаммоларни ўрганиш ва тегишли таклифларни КПСС Марказий Комитетига тайёрлаш комиссия ишида марказий ўрин тутади. Сиёсий система ислоҳотининг навбатдаги босқичларини амалга ошириш муносабати билан тайёрланаётган қонун лойиҳаларининг сиёсий концепцияларини ишлаб чиқишга фаол киришиш кўзда тутилади.

Гражданларнинг сиёсий, социал-иқтисодий ҳамда шахсий ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳуқуқий жиҳатдан таъминлаш муаммоларини ишлаб чиқишга алоҳида эътибор берилиши лозим. Танқид, сўз, матбуот эркинлиги, йиғилишлар ва митинглар ўтказиш эркинлиги — шубҳасиз, оммани қайта қуриш жараёнларига жалб қилишга ижобий таъсир ўтказаётган муҳим омиллар эканлиги таъкидлаб ўтилди. Шу билан бир вақтда бир қанча ҳолларда турли экстремистлар ошкораликдан жамият манфаатларига зид равишда фойдаланаётганлигидан кўз юмиб бўлмайди. Шу сабабли бу соҳада ҳам қонун амал қилмоғи керак. Шу муносабат билан матбуот, кўнгилли жамиятлар ва ташаббускор жамоат бирлашмалари, ёшлар, виждон эркинлиги тўғрисидаги қонунлар ва бошқа конституцион ҳуқуқлар ва эркинликларни гарантияловчи, айни вақтда жамият манфаатларини ҳимоя қилувчи қонун актларини тайёрлаш ва белгиланган тартибда кўриб чиқишни тезлаштириш зарур деб топилди.

Гражданларнинг ҳуқуқларини реал таъминлаш масалалари янгича ёндашувларни талаб қилади. Шу мақсадда комиссия Совет Иттифоқи қатнашаётган гуманитар муаммоларга доир халқаро шартномалар ва конвенцияларни ҳисобга олиб, гражданлар ҳуқуқларига риоя этилишини ўрганиш ва ўз тавсияларини билдириш ниятидадир. Бундан ташқари жиноий, процессуал ва ахлоқ тузатиш-меҳнат қонунларини, шунингдек гражданлар оборотини (иқтисодий-мулкий муносабатларни), меҳнаткашларнинг уй-жойли бўлиш, меҳнат билан таъминланиш, пенсия билан таъминланиш ва бошқа ҳуқуқларини тартибга солиб турувчи қонунларни ҳам қайта кўриб чиқиш тўғрисидаги таклифларни муҳокама этиш кўзда тутилди.

Мажлис чоғида қонун давлат олий ҳокимиятининг ҳужжати сифатида ҳуқуқ-тартиботнинг негизи бўлиши лозимлиги таъкидлаб ўтилди. Шу сабабли қонуннинг устун даражада бўлишини ҳамда барча мансабдор кишилар, ҳамма гражданлар қонунга оғишмай риоя этишларини таъминлаш принципиал аҳамиятга эгадир.

КПСС Марказий Комитетининг қонун лойиҳаларини тайёрлашда ташаббускор бўлиш, қонун лойиҳаларини тайёрлаш ишларининг навбати тўғрисида ўз мулоҳазаларини айтиш, вазиятга қараб у ёки бу қонунларни сира кечиктирмай қабул қилиш тўғрисида таклиф киритиш ҳуқуқларини амалга оширишда комиссия КПСС Марказий Комитетига ёрдам бериши лозим.

Аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва билимини тубдан яхшилаш, давлат, жамоат ташкилотлари, барча даражадаги раҳбарларнинг ҳуқуқий маданиятини ошириш масалаларига алоҳида эътибор берилиши керак.

Совет давлатининг бутун ҳуқуқий механизми ишини такомиллаштириш билан боғлиқ масалалар кўриб чиқилди. Совет одил судлови обрўси ва мустақиллигини кескин даражада ошириш, қонунчиликни мустаҳкамлаш, одамларнинг ҳуқуқларини, давлат ва жамоат ташкилотларининг манфаатларини ҳимоя қилиш ишида прокуратура органлари фаолиятининг шакллари ва усулларини қайта қуриш зарурлиги уқтирилди. Ички ишлар органларининг жиноятларнинг олдини олиш ишини қатъиян яхшилаш лозим.

Қайта қуриш демократия ва ошкораликни ривожлантиришга омил бахш этгани ҳолда, қонунчилик, тартиб ва уюшқоқликни мустаҳкамламаса, қайта қуриш бўлмаслиги таъкидлаб ўтилди. Ана шу мақсадга эришишга барча партия, жамоат, давлат ташкилотларининг, бутун аҳолининг кучи сафарбар этилиши лозим.

Қуролли кучлар ҳаёти ва фаолиятини ҳуқуқий жиҳатдан таъминлашнинг баъзи муаммолари кўриб чиқилди. Армия ва Флотда ҳарбий интизомни мустаҳкамлашга, Уставга хилоф ўзаро муносабатларнинг, ҳарбий хизматчилар ҳуқуқлари камситилишининг тугатилишига алоҳида эътибор берилиши лозимлиги уқтириб ўтилди. Ҳарбий қонунларнинг бутун комплексини такомиллаштириш ана шунга кўмаклашмоғи лозим.

Комиссия КПСС Марказий Комитетининг СССРда миллатлараро муносабатларни такомиллаштиришга бағишлаб ўтказиладиган Пленумига тайёргарлик билан боғлиқ масалаларни батафсил муҳокама қилди. Ишчи группа тақдим этган миллатлараро муноасбатларни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш ва бу масала юзасидан ҳуқуқий ҳужжатларни тайёрлаш концепцияси кўриб чиқилди. Комиссия миллий муносабатларни комплекс тадқиқ этиш ва уларни такомиллаштиришнинг ҳуқуқий механизмини ишлаб чиқишни мувофиқлаштиришга, партия, давлат ва жамоат ташкилотларининг совет жамиятидаги барча миллатлар ва элатлар интернационал ва миллий манфаатларини бирга қўшиб олиб бориш асосида миллатлараро алоқа муаммоларига умумий ёндашувини таъминлаш юзасидан тавсияномалар ишлаб чиқишга, миллий худбинлик ва миллатчиликнинг ҳар қандай кўринишларини бартараф этишга эътибор беради.

ССР Иттифоқи миллий-давлат тузилишини такомиллаштиришга тааллуқли кенг доирадаги муаммолар кўриб чиқилиши лозим. Иттифоқ ва республика вазифаларини аниқ белгилаб қўйиш, сиёсий ва социал-иқтисодий соҳаларда иттифоқдош республикаларнинг ҳуқуқларини кенгайтириш мақсадида СССР Конституциясига ўзгартиш ва қўшимчалар киритилиши муносабати билан қонун актларини ишлаб чиқиш тадбирлари кўзда тутилмоқда.

Совет гражданларининг миллий-маданий ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги қонунларни, СССР халқларининг тиллари эркин ривожлантирилиши ва улардан тенг ҳуқуқли фойдаланиш тўғрисида, шунингдек, бошқа масалалар юзасидан қонун лойиҳаларини тайёрлаш назарда тутилмоқда. Иттифоқдош ва автоном республикаларда, айниқса, бутун федерация манфаатларига тааллуқли принципиал масалалар юзасидан ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқишга сиёсий ёндашувни шакллантиришга кўмаклашиш зарурлигига эътибор қаратилди.

Бу ишларнинг ҳаммаси барча совет халқларининг интернационал бирлиги ва дўстлигини мустаҳкамлашга ва шу асосда кўпмиллатли социалистик давлатимизни мустаҳкамлашга ҳар томонлама кўмаклашиши лозимлиги таъкидлаб ўтилди.

КПСС Марказий Комитети давлат-ҳуқуқ бўлими мудири А. С. Павловнинг КПСС Марказий Комитетининг илгари мавжуд бўлган маъмурий органлар бўлими ўрнида тузилган ана шу бўлимнинг структураси ва вазифалари тўғрисидаги ахбороти тингланди.

Мажлисда Украина Компартияси Харьков область комитетининг биринчи секретари В. П. Мисниченко, СССР Олий судининг раиси В. И. Теребилов, СССР ички ишлар министри В. В. Бакатин, КПСС Саратов область комитетининг биринчи секретари А. А. Хомяков, Литва Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари А.—М. К. Бразаускас, РСФСР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари Е. М. Чехарин, Украина Компартияси Қрим область комитетининг биринчи секретари А. Н. Гиренко, Совет Армияси ва Ҳарбий-Денгиз Флоти Бош сиёсий бошқармасининг бошлиғи А. Д. Лизичев, СССР юстиция министри Б. В. Кварцов, СССР Давлат хавфсизлиги комитети раисининг биринчи ўринбосари Ф. Д. Бобков сўзга чиқдилар.

(ТАСС).

ЛОЙИҲА

ИТТИФОҚДОШ РЕСПУБЛИКАЛАРДА УЛАРНИНГ СУВЕРЕН ҲУҚУҚЛАРИНИ КЕНГАЙТИРИШ, ЎЗ-ЎЗИНИ БОШҚАРИШ ВА ЎЗИНИ ЎЗИ ПУЛ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ АСОСИДА ЭКОНОМИКА ВА СОЦИАЛ СОҲАГА РАҲБАРЛИКНИ ҚАЙТА ҚУРИШНИНГ УМУМИЙ ПРИНЦИПЛАРИ

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи — Октябрнинг буюк ғалабаси, жаҳон цивилизациясидаги нодир давлат тузумидир.

Мамлакатимиздаги миллатлар ва элатларнинг бирлашган куч-ғайратлари билан тарихан қисқа муддатда совет жамияти турмушининг ҳамма соҳаларида, ишлаб чиқарувчи кучларини ривожлантириш ва жойлаштиришда катта ўзгаришлар амалга оширилди, иттифоқдош республикаларнинг иқтисодий ва социал тараққиёти таъминланди, ягона халқ хўжалик комплекси вужудга келтирилди. Ҳар бир республиканинг ютуқларида бутун мамлакат меҳнатининг натижалари ва қардош халқларнинг ўзаро ёрдами мужассамлашгандир.

Шу билан бирга муайян босқичда иттифоқдош республикаларда экономика ва социал соҳага раҳбарлик қилишдаги демократик асослар жиддий бузилди, уларнинг суверен ҳуқуқлари тегишлича рўёбга чиқмади. Бошқарувда маъмуриятчилик-буйруқбозлик, бюрократик методлар устунлик қилди, кўпгина вазифалар марказга кўчди. Иттифоқ министрликларининг ўз амрини ўтказиши кучайди. Ишлаб чиқарувчи кучларни жойлаштиришга идора манфаатларини кўзлаб ёндашиш, территориялар халқ хўжалигини комплекс ривожлантириш механизмининг йўқлиги, республикаларнинг иқтисодий базаси ва ҳуқуқларининг камайтирилганлиги ишлаб чиқариш ва социал соҳалар ўртасида номутаносибликни келтириб чиқарди, бир қанча регионларда экология вазиятини мураккаблаштирди, меҳнат ресурслари ортиқча бўлган ва меҳнат ресурслари етишмайдиган районларнинг муаммоларини ўткирлаштириб юборди, аҳолининг номақбул миграциясини келтириб чиқарди. Буларнинг ҳаммаси республикалар ва регионларнинг ўзларига қарашли территорияларда жойлашган корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлар хўжалик фаолияти пировард натижалари учун масъулият ва ундан манфаатдорликнинг бўшашиб кетишига олиб келди, аҳоли турмуш шароитларини яхшилашда уларнинг имкониятларини чеклаб қўйди.

Ана шу салбий тенденцияларни тугатиш, бошқаришда ленинча демократик централизм принципларини тиклаш, республикалар ва халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ҳуқуқларини анча кенгайтириш ҳамда регионларнинг ва умуман мамлакатнинг иқтисодий ва социал тараққиёти учун уларнинг масъулиятини ошириш — КПСС XXVII съезди ва XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси олға сурган совет жамиятини революцион тарзда янгилашнинг энг асосий вазифаларидан биридир.

Ҳозирги вақтда давлат корхоналари ва кооператив ташкилотларининг хўжалик жиҳатидан мустақиллигининг иқтисодий ва ҳуқуқий негизлари барпо этилди, уларнинг фаолиятига ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш принциплари изчиллик билан жорий этилмоқда, меҳнат коллективларининг манфаатлари қонун билан муҳофаза қилинган. Ижтимоий ишлаб чиқаришнинг асосий бўғинида иқтисодий ислоҳотнинг бош йўналиши сифатида хўжалик ҳисоби муносабатларини ривожлантириб ва чуқурлаштириб, ана шу принципларни қарор топтиришда навбатдаги қадамни ташлаш — бу принципларни территориал хўжалик юритиш соҳасида ҳам жорий этиш, республикаларнинг иқтисодий жиҳатдан мустақиллигини кенгайтириш, Иттифоқ, республика ва маҳаллий органлар ўртасида ваколатларнинг оқилона тақсимланишини таъминлаш ҳамда регионлар манфаатларини ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий механизмини ишлаб чиқиш лозим бўлади.

Ана шу вазифалар амалга оширилаётган сиёсий система ислоҳоти, Советларнинг тўла ҳокимиятини тиклаш, миллатлараро муносабатларни уйғунлаштиришнинг етилган муаммоларини ҳал қилиш билан узвий ўзаро боғлиқ ҳолда рўёбга чиқарилиши лозим ва бу ҳар бир иттифоқдош республика суверенитетини тағин ҳам кўпроқ даражада реал мазмун билан тўлдиришга имкон беради.

Иттифоқдош республикалар ва регионларнинг ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтиши билан боғлиқ барча иқтисодий, ҳуқуқий ва ташкилий ишлар ўн учинчи беш йилликка территориал бошқарувнинг сифат жиҳатидан янги механизми билан кириладиган қилиб амалга оширилиши керак. Бу иқтисодий ва социал ислоҳотни ривожлантиришда муҳим босқич бўлади. Бу ислоҳотлар чуқурлаштирилган, тажриба тўпланган сайин территориал хўжалик юритиш системаси совет федерализми асосий принципи—кучли марказ ва кучли республикалар принципига мувофиқ изчиллик билан такомиллаштирилаверади.

I. Ягона халқ хўжалик комплексида иттифоқдош республикалар ва регионлар социал-иқтисодий ривожланишини бошқаришни қайта қуришнинг принциплари ва йўналишлари

1. Республикалар ва регионларни социал-иқтисодий ривожлантиришни бошқаришни қайта қуриш жамиятимизни ҳар томонлама янгилашнинг стратегик мақсадига — ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш асосида совет кишилари турмушининг янги сифатини таъминлашга эришишга бўйсундирилиши лозим.

Ана шундан келиб чиқиб, территориал бошқарувни қайтадан ташкил этишни қуйидаги энг муҳим вазифаларни ҳал этишга қаратиш зарур:

социал ривожланиш соҳасида — халқнинг моддий ва маънавий эҳтиёжларини тағин ҳам тўлароқ қондириш учун шарт-шароитлар яратиш, меҳнатига қараб ҳақ тўлаш социалистик принципини ҳамда ижтимоий истеъмол фондларини тақсимлашда социал адолатни оғишмай рўёбга чиқариш, аҳолининг иш билан оқилона банд бўлишини, ходимларнинг маданий савияси ва профессионал маҳорати ўсишини таъминлаш, яшаш муҳитини яхшилаш, миллий ва территориал тузилмаларнинг манфаатларини уйғунлаштириш;

иқтисодий ривожланиш соҳасида — республикалар ва регионларнинг ишлаб чиқариш, илмий-техникавий ва интеллектуал имкониятларидан комплекс ва самарали фойдаланиш, табиатдан авайлаб фойдаланиш, ресурсларни тежайдиган илғор сиёсатни ўтказиш, ижтимоий меҳнат унумдорлигини ошириш, маҳсулот сифатини мамлакат ва чет элдаги энг юқори даражага чиқаришни кўзлаб яхшилаш, Иттифоқ ички меҳнат тақсимотини чуқурлаштириш ва ягона социалистик бозорни вужудга келтириш асосида интеграция жараёнларида фаол қатнашиш, раҳбарликнинг иқтисодий методларини ва хўжалик юритишнинг социалистик системасини бутун чоралар билан мустаҳкамлаш.

2. Республикаларда социал ва иқтисодий сиёсатни амалга ошириш чоғида регионларни ва умуман мамлакатни ривожлантириш мақсадлари ва вазифалари бутун халқ хўжалик комплекси учун аҳамиятга эга бўлган стратегик масалаларни марказлаштирилган тартибда ҳал қилиш билан, ўз территорияларида хўжаликни ва социал соҳани ривожлантиришда республикаларнинг ташаббускорлиги, мустақиллиги ва масъулияти билан боғлаш йўли изчиллик билан ўтказилиши лозим. Ана шу талабларни амалда рўёбга чиқариш, марказ ва жойларнинг вазифаларини, уларнинг ҳуқуқлари ва фаолият соҳаларини аниқ белгилаб қўйиш, ҳам халқ хўжалик муаммоларини, ҳам регионал муаммоларни ҳал қилиш чоғида умумиттифоқ, республика ва маҳаллий манфаатларни мувофиқлаштириш механизмини ишлаб чиқиш демократик централизмга янги замонавий тус беради.

3. Бутун совет халқининг умумий бойлиги бўлган давлат мулкини янада мустаҳкамлаш ва ривожлантириш кўпмиллатли Совет давлатини мустаҳкамлашнинг, иттифоқдош республикалар ва регионлар, аҳоли миллий ва социал группалари манфаатларини уйғунлаштиришнинг ишончли иқтисодий негизидир.

Шу билан бирга халқ хўжалигига раҳбарликни демократиялаш барча бўғинларда социалистик мулкни бошқаришнинг шакллари ва усулларини такомиллаштиришни, бунда социалистик мулкнинг турлари хилма-хиллиги ва ундан самарали фойдаланиш имкониятларидан келиб чиқишни талаб қилади.

Давлат корхонаси (бирлашмаси) тўғрисидаги ва Кооперация ҳақидаги СССР Қонунларига мувофиқ равишда корхоналар ва кооперативлар мулкий ҳуқуқларининг кенгайтирилганлиги бу соҳадаги катта қадам бўлди. Эндиликда ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш асосида иттифоқдош республикалар ва регионларнинг экономика ва социал соҳага раҳбарлигини қайта қуришнинг ҳал қилувчи шарти сифатида уларга мулк ва табиат ресурсларини тасарруф этиш юзасидан янги ҳуқуқларни бериш ва бу ҳуқуқларни қонун билан мустаҳкамлаб қўйиш зарурати етилди.

4. Ўз-ўзини бошқариш халқ хўжалигига раҳбарликнинг бутун системасини демократиялашни, хўжалик фаолиятида иттифоқдош республикалар ва регионлар мустақиллиги ва масъулияти соҳаларини анча кенгайтиришни, территорияларни иқтисодий ва социал жиҳатдан ривожлантириш муаммоларини ҳал қилишда уларга кенг ҳуқуқлар беришни, барча миллий группалар ва социал табақаларнинг манфаатларини ҳисобга олиш ва амалга оширишни, бошқарувда аҳоли ҳамда унинг ваколатли органлари фаол иштирок этишини тақозо қилади.

Ўзини ўзи пул билан таъминлаш республикалар ва регионларнинг ривожланиши асосан ишлаб топилган даромад ҳисобига амалга оширилишини, уларнинг молиявий ресурслари территориясида жойлашган барча корхоналар ва ташкилотлар ишининг самарадорлиги ва пировард натижаларига бевосита боғлиқ бўлишини билдиради. Бу эса республикалар ва регионларнинг ишончли моддий-молиявий базасини барпо этиш учун зарур шарт-шароит яратади, хўжалик фаолиятини яхшилашдан, ўз фаровонлигининг ва Совет давлати бойлигини кўпайтиришнинг асоси сифатида республикалараро интеграция жараёнларини чуқурлаштиришдан уларнинг манфаатдорлигини оширади.

5. Иттифоқдош республикалар экономикаси ва социал соҳасига ўз-ўзини бошқариш ва ўзини-ўзи пул билан таъминлаш принциплари асосида раҳбарлик қилиш халқ хўжалигини бошқаришни қайта қуришнинг хўжалик ҳисоби асослари регионал ифодаси сифатида, бутун туб иқтисодий ислоҳотнинг мустаҳкам бўғини бўлиб қолиши керак. У иттифоқдош республикалар ва регионлар аҳолиси фаровонлиги даражаси ишлаб чиқаришнинг интенсивлигига, хўжалик фаолиятининг пировард натижаларига ҳамда мамлакатнинг умумий тараққиётига қўшган ҳиссасига мустаҳкам боғлиқ бўлишини таъминлашга қаратилган бўлиб, иқтисодий ўсишнинг маҳаллий омилларини тўла рўёбга чиқариш ва улардан фойдаланиш учун имконият яратади.

Шу билан бир вақтда республикалар ана шу принципларга ўтаётган ва бу принципларни амалга оширишнинг конкрет механизми ишлаб чиқилаётган пайтда қуйидаги энг муҳим талаблар ҳисобга олиниши зарур.

Биринчиси. Иттифоқдош республикаларда хўжалик юритишнинг янги шароитлари шундай амалга оширилиши лозимки, токи халқ ўзини ўзи бошқаришнинг асосий бўғини, территориядаги чинакам хўжайин сифатида халқ депутатлари маҳаллий Советларининг тўла ҳокимияти таъминлансин ва қарор топтирилсин. Бунинг маъноси шуки, ўз-ўзини бошқариш ва ўзини-ўзи пул билан таъминлаш иттифоқдош республикалар даражаси билан чекланиб қолмаслиги керак, балки автоном тузилмаларда ва маъмурий-территориал бирликларда ҳам амалга оширилиши лозим. Шу сабабли вазифалар ва ҳуқуқларни марказдан республикаларга олиб бериш билан бир вақтда жойлардаги совет органларининг ваколатларини кенгайтириш талаб қилинади.

Бу вазифалар ва ҳуқуқларнинг автоном республикаларга, халқ депутатлари ўлка, область, округ, шаҳар ва район Советларига берилиши ўзларига бўйсунувчи корхоналар ва хўжаликларни бошқаришда, бюджетларни шакллантиришда, даромадларни ва харажатларнинг йўналишларини белгилашда уларнинг ваколатларини таъминлаши, планлаштириш, капитал қурилиш, моддий-техника таъминоти, табиатни муҳофаза қилиш соҳасида, шунингдек ташқи иқтисодий фаолиятда уларнинг ваколатларини кенгайтириши лозим. Маҳаллий Советларнинг ваколатларини кенгайтириш ва буни ҳуқуқий жиҳатдан мустаҳкамлаб қўйиш маҳаллий ўзини-ўзи бошқариш ва маҳаллий хўжалик тўғрисида тайёрланаётган СССР Қонуни лойиҳасида кўзда тутилмоқда, мазкур Қонун лойиҳасининг асосий қоидалари ушбу умумий принципларга ўзаро мос келади.

Иккинчиси. Территориялар иқтисодий мустақиллигининг оширилиши асосий ишлаб чиқариш бўғини, корхоналар ва бирлашмаларнинг хўжалик ҳисоби ҳуқуқларини камситмаслиги ва иттифоқ министрликлари маъмуриятчилик ва буйруқбозлик усулларининг республика органлари ва маҳаллий органлар ўз амрини ўтказиши билан алмаштирилишига олиб бормаслиги керак. Улар давлат ва кооператив корхоналари билан ўзаро муносабатларни давлат корхонаси (бирлашмаси) тўғрисидаги ва Кооперация ҳақидаги СССР Қонунларига қатъий мувофиқ равишда ташкил этишга ҳамда улар ўз ҳуқуқларини амалга оширишларига ҳар томонлама кўмаклашишга мажбурдирлар.

Учинчиси. Территорияга раҳбарликни қайта қуриш республикалар, регионлар ва тармоқлар ўртасидаги алоқаларни ривожлантириш ва мустаҳкамлашни, бу алоқалар ўз ичига оладиган хўжалик муносабатлари доирасини уларнинг сифат жиҳатидан янги шаклларини, хусусан қўшма корхоналар барпо қилиш, товар айирбошлашни ташкил этиш, регионлараро табиатни муҳофаза қилиш тадбирлари ва бошқа тадбирларни ўтказиш йўли билан кенгайтиришни тақозо этади. Мазкур ўзаро муносабатлар ўз-ўзини бошқариш ва ўзини-ўзи пул билан таъминлаш принципларига энг тўла мос келадиган шартномавий тенг негизларга асосланиши лозим.

II. Иттифоқдош республикалар хўжалик юритиш соҳаларини кенгайтириш, иқтисодий мустақиллиги ва масъулиятини ошириш

1. Иттифоқдош республикаларнинг марказ билан жойлар ўртасида вазифалар ва бошқарув объектларини самаралироқ белгилаб қўйишни таъминлайдиган хўжалик юритиш соҳасини асосли равишда аниқлаб қўйиш бу республикалар иқтисодий мустақиллигини кенгайтиришнинг, бошқарувни демократиялашнинг асосий масаласидир. Бу вазифани амалга ошириш сиёсий ва иқтисодий ислоҳотлар принципларига асосланиши ва бунда қуйидаги дастлабки қоидалар ҳисобга олиниши лозим:

социал соҳага, қурилишга ва табиатни муҳофаза қилиш фаолиятига раҳбарликни аҳолининг эҳтиёжлари энг тўла равишда ифодаланадиган ҳамда совет кишилари турмушининг энг муҳим муаммоларини ҳал этишга умумдавлат манфаатларини кўзлаб ёндашишни таъминлаган ҳолда аҳолининг ана шу эҳтиёжларини қондиришнинг самарали йўллари белгиланадиган республика органлари ва халқ депутатлари маҳаллий Советларида мумкин қадар тўлароқ тўплашнинг мақсадга мувофиқлиги;

мамлакат экономикаси яхлит экономика сифатида иш олиб боришида ҳал қилувчи даражада аҳамиятга эга бўлган ишлаб чиқариш комплекслари ва тармоқларини иттифоқ даражасида бошқариш зарурлиги;

СССР халқ хўжалиги комплексини мустаҳкамлаш ва унинг самарадорлигини оширишнинг ҳамда ягона умумиттифоқ социалистик бозорни шакллантиришнинг объектив қонунияти сифатида иттифоқ ички меҳнат тақсимотини, республикалар хўжаликларини ихтисослаштириш ва кооперациялашни янада чуқурлаштириш эҳтиёжи;

халқ хўжалигини социал соҳага йўналтириш ва уни структура жиҳатидан қайта қуриш, давлатнинг тармоқ илмий-техника программаларини амалга ошириш, молия-кредит системаси ва пул муомаласини, мамлакатнинг ташқи иқтисодий фаолиятини ва мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш каби бутун жамият учун ҳаётий муҳим муаммоларни ҳал этишда умумдавлат сиёсатини амалга ошириш.

2. Шундан келиб чиқиб, хўжалик юритиш соҳасини кенгайтириш, озиқ-овқат маҳсулотлари ва халқ истеъмоли саноат моллари ишлаб чиқаришга, аҳолига хизмат кўрсатиш соҳасига, регионал аҳамиятга молик ишлаб чиқариш инфраструктурасига, қурилиш комплексига, табиатни муҳофаза қилиш ҳамда одамларнинг кундалик турмуши билан бевосита боғлиқ бўлган фаолиятнинг бошқа турларига раҳбарлик қилишни республикалар ва регионлар даражасида тўплаш зарурати пайдо бўлади.

Иттифоқдош республикалар хўжаликларининг моддий базасини мустаҳкамлаш учун агросаноат комплекси, енгил саноат, қурилиш, бинокорлик материаллари саноати (умумиттифоқ аҳамиятига эга бўлган корхоналардан ташқари), савдо, ўрмон, ёғочсозлик, целлюлоза-қоғоз саноати (ёғоч тайёрловчи асосий республикалардан ташқари) корхоналарини уларнинг ихтиёрига топшириш тавсия этилмоқда. Бунда СССР Енгил саноат министрлиги, СССР Давлат агросаноат комитети, СССР Ўрмон хўжалиги давлат комитети, СССР Мелиорация ва сув хўжалиги министрлиги, СССР Дон маҳсулотлари министрлиги, СССР Савдо министрлиги, қурилиш комплекси бир қанча министрликлари вазифаларини аниқлаш, уларни қайта ташкил этиш, агар зарур бўлса, уларни тугатиш талаб қилинади. Қайтадан ташкил этилиб, янги сифатга эга бўлган министрликлар ва идоралар ўз фаолиятларини асосан фан-техника сиёсатини ўтказишга, тармоқни ривожлантириш истиқболларини белгилашга, умумиттифоқ вазифалари ҳамда ташкилий-методик масалаларни ҳал қилишга қаратишлари лозим бўлади.

Зарур шарт-шароит яратилишига қараб бошқа тармоқлардаги халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришга ихтисослаштирилган, иттифоққа бўйсунувчи корхоналарни республикалар ихтиёрига топшириш мақсадга мувофиқдир. Техник жиҳатдан мураккаб саноат моллари ишлаб чиқарувчи, кенг ички тармоқ кооперациясига ва фирма хизмати кўрсатишнинг ривожланган шахобчаларига эга бўлган корхоналарни уларнинг нормал ишлашини гарантияловчи шароит бўлган тақдирдагина республикалар ташаббуси билан уларга топшириш мумкин.

Регионал аҳамиятга эга бўлган, территориядаги барча корхоналарнинг муқим ишлашини таъминлайдиган ишлаб чиқариш инфраструктураси объектларига: тармоқлараро ишлаб чиқариш, энергия ва сув таъминоти, алоқа, омбор хўжалиги, транспорт хизмати кўрсатиш, уй-жой қурилишлари районлари ва ишлаб чиқариш зоналарини инженерлик жиҳатидан обод қилиш, умумшаҳар тозалаш иншоотларига раҳбарлик қилиш ҳам республика ва маҳаллий органларда тўпланади.

Уй-жой-коммунал хўжалиги, маиший хизмат кўрсатиш, маҳаллий транспорт, соғлиқни сақлаш, маориф, таълим, маданият, туризм тармоқларини, мазкур республика аҳолисига бевосита хизмат қилиш билан боғлиқ бошқа тармоқларни бошқаришни республика органлари ва халқ депутатлари маҳаллий Советлари ихтиёрида тўла мужассамлаштириш таклиф этилади. Ана шу тармоқлар корхоналари ва ташкилотларининг республика ёки маҳаллий органларга бўйсунишини иттифоқдош республикалар маҳаллий ўз-ўзини бошқариш ва маҳаллий хўжалик тўғрисидаги қонунга мувофиқ белгилаб берадилар.

Тегишли иттифоқ-республика министрликлари, идоралари, ташкилотлари вазифаларини ҳамда уларнинг республика органлари билан ўзаро муносабатларини аниқлаш талаб қилинади. Бунда умумхалқ аҳамиятига эга бўлган социал маданий соҳанинг айрим объектларига раҳбарлик қилишни иттифоқ даражасида сақлаб қолиш масаласини СССР ва республикаларнинг министрликлари (идоралари) киритган тақдимномага мувофиқ СССР Министрлар Совети ҳал қилади.

3. Иттифоқдош республикалар хўжалик юритиш соҳасини кенгайтириш ва масъулиятини ошириш бошқарувни ташкил этишда уларга зарур ваколатлар берилишини назарда тутади. Хўжалик юритишни бошқариш органлари составини ва структурасини, бу органлар ходимлари сонини, уларга кетадиган харажатларни, бошқарув поғоналарига қараб корхоналарнинг бўйсунишини республикаларнинг ўзи мустақил белгилаши мақсадга мувофиқдир.

Республика территориясида иттифоққа бўйсунадиган корхоналар ва ташкилотларнинг бошқариш органларини тузиш масалалари республика билан келишиб ҳал этилиши керак.

4. Ягона халқ хўжалик комплексини мустаҳкамлаш, унинг жўшқин ва барқарор ривожланиши вазифаларига мувофиқ тарзда қуйидаги тармоқларга иттифоқ даражасидаги раҳбарлик сақланиб қолади:

Ёнилғи-энергетика, металлургия ва машинасозлик комплекслари, химия, медицина ва микробиология, ўрмон ва целлюлоза-қоғоз саноати тармоқларига (ёғоч-тахта тайёрлаш билан шуғулланадиган асосий республикаларда), шунингдек ер ости геологияси ва унинг бойликларини қидириб топишга;

мудофаа тармоқларига;

Ихтисослаштирилган қурилиш министрликлари, корхоналари ва ташкилотларига;

темир йўл, денгиз, ҳаво транспорти, қувур транспорти, информатика ва алоқанинг умумиттифоқ системаларига.

Мазкур комплекс ва тармоқларнинг асосан регион эҳтиёжлари учун ишлайдиган айрим корхоналари республика ихтиёрига берилиши мумкин. Ушбу масалаларнинг ҳал этилишини республикалар ва СССР министрликлари (идоралари) тақдимига кўра СССР Министрлар Советининг халқ хўжалик комплексларига раҳбарлик қилиш доимий органлари зиммасига юклаш мақсадга мувофиқдир.

Шу билан бир қаторда иттифоқдош республикалар хўжаликларининг эҳтиёжларини қондириш ҳамда ўзаро маҳсулот етказиб беришни кенгайтириш учун кооперация алоқаларини ривожлантириш мақсадида ўз қарамоғида мазкур тармоқлар ихтисосига кўра айрим корхоналарни қуриши мумкин.

5. Иттифоқ ва республика органлари ўртасидаги хўжалик юритиш доираси белгилаб қўйилаётганида шуни назарда тутиш кераки, ҳозирги вақтда хўжалик фаолиятини ташкил этишда принципиал янги йўналиш — идора статусидан ҳоли умумиттифоқ ва республика министрликлари ва идоралари системасига кирмайдиган, тармоқлараро (республикалараро, иттифоқ — республика) типидаги хўжалик ҳисобидаги бирлашмалар, чет эл фирмалари билан қўшма корхоналар, консорциумлар, корхоналар уюшмалари ташкил этиш ва ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг бошқа прогрессив формалари қарор топмоқда. Ана шундай бирлашмаларнинг территориялардаги ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш системаси билан алоқалари характери, уларнинг бошқарувнинг иттифоқ ва территориялардаги органлари билан ҳамжиҳатлиги ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар қонунлари асосида белгиланади.

6. Товар-пул муносабатлари кенгайиб ва чуқурлашиб бораётган, ягона социалистик бозор шаклланаётган, ушбу бозор халқ хўжалигини планли бошқариш механизмига узвий тарзда кираётган шароитда бюджет-молия, кредит ва пул системаларини тартибга солиш, нарх белгилаш соҳасида, меҳнатга ҳақ тўлашда ва аҳолини иш билан таъминлашда, социал таъминотда, ташқи иқтисодий фаолиятда, давлат ҳисоботи ва стандартлашда сиёсатни белгилашдек умумдавлат вазифалари иттифоқ органлари ихтиёрида сақланиб қолади.

7. Иттифоқдош республикалар ва регионлар хўжалик юритиш доирасини кенгайтириш юзасидан таклиф этилаётган тадбирларнинг амалга оширилиши натижасида аслида бутун социал соҳа, шунингдек региондаги ишлаб чиқариш инфраструктурасини бошқариш бевосита иттифоқдош республикалар ва регионлар ихтиёрида жамланади. Дастлабки ҳисоб-китобларга қараганда, батамом республикалар ва регионлар ихтиёрида бўлган саноат корхоналари маҳсулотининг улуши ўрта ҳисобда СССРдаги саноат ишлаб чиқариши умумий ҳажмида 5 процентдан 36 процентга қадар кўтарилади, айни вақтда, РСФСРда 4 процентдан 27 процентга, Украина ССРда 5 процентдан 42 процентга, Белоруссия ССРда 7 процентдан 49 процентга, Закавказье республикаларида 6-10 процентдан 50-71 процентга, Болтиқбўйи республикаларида 7-9 процентдан 57-72 процентга, Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистон ССРда 7-10 процентдан 50-73 процентга ва Молдавия ССРда 8 процентдан 75 процентга ортади.

III. Иттифоқдош республикалар молия базаси ва бюджетларининг мустаҳкамланиши

1. Республикаларнинг ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтиши иттифоқдош республикалар ва умуман мамлакатнинг молия муносабатлари системасини шакллантириш ва бюджетларини ҳосил қилишга принципиал янги ёндашувларни талаб этади.

Иттифоқдош республикалар бюджетларини ҳосил қилишнинг ҳозир амалда бўлган серхаражат механизми мазкур республикаларни ўзининг молиявий базасини ривожлантиришдан, хўжаликни самарали юритишдан манфаатдор қилмайди. Бюджет маблағларидан фойдаланишда ҳам республикаларнинг ҳуқуқлари чекланган.

Молия-бюджет механизмини қайта қуришдан кўзда тутилаётган асосий мақсад — мамлакат бюджет системасининг бирлигини сақлаб қолган ҳолда иттифоқдош республикаларни ўз бюджетларининг чинакам хўжайинига айлантиришдан, бу республикалар молия базасини тубдан мустаҳкамлашдан, мамлакатдаги бюджет жараёнини норматив-иқтисодий ва ҳуқуқий тартибга солиб туриш негизида планлаштириш ва бюджетлар ижросида уларга тенг ваколатлар бериб қўйишдан, молия ишларини тезроқ соғломлаштиришни таъминлашдан иборатдир.

2. Бу вазифани ҳал этиш учун СССР Давлат бюджети даромадлари ва харажатларини шакллантиришнинг бутун системасини тубдан қайта тузиш зарур. Мазкур қайта тузиш қуйидагиларни қамраб олиши керак:

Республикалар бюджетларига ва иттифоқ бюджетига тушадиган даромадларни ҳам, бюджет системасининг ҳар бир бўғинида амалга ошириладиган харажатларни ҳам аниқ-пухта белгилаб қўйиш керак;

республикаларнинг бюджетларида, аввало, бошқарувнинг самарадорлигига ва ўз ихтиёридаги хўжаликларнинг ишига бевосита боғлиқ бўлган даромадлар манбаларини мустаҳкамлаб қўйиш зарур;

республика бюджетларига (шу жумладан маҳаллий бюджетларга) улар территориясида жойлашган иттифоққа бўйсунган корхоналар фойдаси (даромади) бир қисмини (ажратмалар миқдорини анча кўпайтириб) ўтказиш, иттифоқ бюджетига эса республика хўжалиги барча корхоналари ва маҳаллий хўжалик саноат корхоналари фойдаси (даромади) муайян қисмини ўтказиш ва бу тўловларга давлат мулки умумхалқ характерининг рўёбга чиқиши формаси, деб қараш шарт;

ҳар бир бюджет даромадларини узоқ муддатга мўлжалланган нормативлар асосида ана шу даромадлар тасдиқланаётганида тегишли органлар ҳуқуқларини аниқ-равшан белгилаб қўйиб шакллантириш керак. Ана шу принципларнинг қўлланилиши иттифоқдош республикалар бюджетларининг даромадларини Умумиттифоқ давлат даромадлари ва солиқларидан ажратмалар ҳисобига ҳар йили тартибга солиб туриш зарурлигини истисно этади, республикаларга иттифоқ органларининг бюджет жараёнига аралашмаслигига кафолат беради, республикаларнинг бюджет ресурслари ортиб боришидан манфаатдорлигини таъминлайди ҳамда мамлакат молия системасини мустаҳкамлашда уларнинг масъулиятини оширади.

Республика ва маҳаллий бюджетлар ўртасидаги ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар қонунлари билан тартибга солинадиган муносабатлар ҳам ана шундай принциплар асосида қурилиши керак.

3. Иттифоқдош республикалар бюджетлари даромадларига қуйидагиларни киритиш таклиф этилмоқда:

ўз ихтиёридаги хўжалик корхоналари ва ташкилотлари фойдаси (даромади) иттифоқ бюджетига ўтказиладиган фойданинг бир қисмини истисно этиб ажратиладиган тўловлар (ишлаб чиқариш фондлари учун тўловлар, фойдага солиқ солиш);

республикалар территорияларида жойлашган барча корхоналар ва ташкилотлар бўйича ер, сув, меҳнат ресурслари учун тўловларнинг бутун суммаси. Бунда курорт-туристик муассасалари учун табиий ресурслардан ҳамда умумкурорт инфраструктураси иншоотларидан фойдаланганлик учун ҳақ олиш таклиф этилмоқда. Бу ҳақ республика (маҳаллий) бюджетга тушади;

аҳолидан олинадиган тўла ҳажмдаги давлат солиқлари;

аҳолидан олинадиган барча маҳаллий солиқлар ва тушумлар, шунингдек кооператив корхоналар ва жамоат ташкилотларидан олинадиган солиқлар;

иттифоқ қарамоғидаги корхоналар ва ташкилотлар фойдаси (даромади)дан ишлаб чиқариш фондлари учун тўловлар, фойдага солиқ солиш) тўловлар. Булар СССР Олий Совети узоқ муддатга белгилаб қўйган ана шундай тўловларнинг умумий суммасида барча республикалар ва корхоналар учун қатъий қайд этиб қўйилган ягона улуш билан амалга оширилади. Дастлабки ҳисоб-китобларга қараганда, бу улуш иттифоқ қарамоғидаги корхоналар фойдасидан барча тўловларнинг 40 процентга яқинини ташкил этиши мумкин, мазкур корхоналар тўловларининг иттифоқдош республикалар бюджетлари даромадлари умумий суммасидаги салмоғи ҳозирги 2 процентдан 20 процентга кўтарилади.

Қатъий қайд этиб қўйилган, иттифоқдош республикалар учун ягона бўлган оборот солиғининг бир қисми ва СССР Олий Совети узоқ муддат учун белгилаб қўйган республика территориясида тушадиган солиқ умумий суммасининг улуши. Ўтиш даври (ўн учинчи беш йиллик)да вақтинчалик чора сифатида республикалар бўйича улар бюджетига тушадиган оборот солиғини табақалаштириш таклиф этилмоқда, бундан мақсад беш йилликнинг биринчи йилида таркиб топган бюджетларнинг даромад ва харажат базасини бузмасликдир. СССР Олий Совети бу улушни ўн учинчи беш йилликнинг барча йиллари учун бир хил қилиб тасдиқлайди.

Иттифоқдош республикалар бўйича оборот солиғини иқтисодий жиҳатдан асосланган тарзда тақсимлаш мақсадида товарларнинг айрим турлари бўйича 1991 йилдан шундай тартиб ўрнатиш таклиф этилмоқдаки, унга кўра, ип газлама ва жун газлама, трикотаж ва ундан тайёрланган буюмлар, пўстин ва мўйна буюмлар, тамаки, пировард маҳсулот сифатида сотиладиган вино хом ашёсидан олинадиган оборот солиғининг бир қисми меҳнат сарфларига мутаносиб тарзда тегишли хом ашё ва материаллар ишлаб чиқарилган иттифоқдош республикалар бюджетларига ўтказилади;

иттифоқдош республикалар ташкилотларининг экспорт даромадлари ва божхона даромадлари;

ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар қонунларига мувофиқ бошқа тушумлар ва тўловлар.

Неъматлар ва хизматларнинг айрим турларига бўлган эҳтиёжларни қондириш даражаси объектив сабабларга кўра, мамлакатдаги ўртача даражадан ва норматив талаблардан анча орқада қолаётган республикалар ва регионлардаги пайсалга солиб бўлмайдиган социал муаммоларни ҳал этишни жадаллаштириш учун иттифоқ бюджетидан суммаси қатъий белгилаб қўйиладиган ва одатда муайян мақсадга мўлжалланган дотациялар ва супсидиялар бериб маблағ билан таъминлаш системасидан фойдаланиш таклиф этилмоқда. Ўн учинчи беш йиллик учун дотациялар ва супсидиялар миқдори аниқланаётганда иттифоқдош республикаларнинг дастлабки социал-иқтисодий шарт-шароитлари ҳисобга олиниши керак.

4. Иттифоқ бюджети даромадига қуйидагилар тушади:

иттифоқ қарамоғидаги корхоналар ва ташкилотлар фойдасидан тўловлар, иттифоқдош республикалар бюджетига тушадиган даромад қисми бундан мустаснодир;

республика қарамоғидаги корхоналарнинг СССР Олий Совети узоқ муддатга қатъий қайд этиб қўйган ва ана шу корхоналар учун бир хил бўлган улушга қараб бериладиган (маҳаллий хўжалик саноат корхоналари тўловлари суммасининг тахминан 5 проценти ва республика қарамоғидаги барча корхоналар тўловлари суммасининг 10 проценти) фойдаси (ишлаб чиқариш фондлари учун тўланадиган ҳақ, фойдага солиқ солиш) тўловлари;

(Давоми учинчи бетда).

ИТТИФОҚДОШ РЕСПУБЛИКАЛАРДА УЛАРНИНГ СУВЕРЕН ҲУҚУҚЛАРИНИ КЕНГАЙТИРИШ, ЎЗ-ЎЗИНИ БОШҚАРИШ ВА ЎЗИНИ ЎЗИ ПУЛ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ АСОСИДА ЭКОНОМИКА ВА СОЦИАЛ СОҲАГА РАҲБАРЛИКНИ ҚАЙТА ҚУРИШНИНГ УМУМИЙ ПРИНЦИПЛАРИ

(Давоми. Боши иккинчи бетда).

хом ашё ресурслари ва товарлар айрим турлари баҳосига қўшиладиган рента тўловлари;

иттифоқ қарамоғидаги ташкилотлар ташқи иқтисодий фаолиятидан тушадиган даромадлар;

оборот солиғи, иттифоқдош республикалар бюджетларига ўтказиладиган қисми бундан мустаснодир;

СССР қонунларига мувофиқ иттифоқ бюджетига тушадиган бошқа даромадлар.

5. Ўз статусига кўра у ёки бу министрлик ёки идора системасига кирмайдиган корхоналар, аввало тармоқлараро давлат ишлаб чиқариш бирлашмалари, турли бирлашмалар ва уюшмалар, жумладан чет эл фирмалари билан биргаликда тузилган корхоналар улар учун узоқ муддатни мўлжаллаб тузилган нормативларга кўра, иттифоқ бюджетига ҳам республика ва маҳаллий бюджетларга ҳам тўловлар тўлайдилар.

Бошқа иттифоқдош республикалар территориясида филиаллари ва структура бирликлари бўлган ва ўзи ўрнашган жойда бюджет билан марказлашган ҳисоб-китобларни амалга ошираётган корхона (бирлашма) тўловнинг тегишли қисмини ана шу филиаллари ва структура бирликлари ўрнашган жой бюджетига бериши шарт.

6. Иттифоқдош республикаларининг уларнинг бюджетларини ҳосил қилиш ва ижро этишдаги мустақиллигини кенгайтириш мақсадида иттифоқдош республикаларга бюджетларнинг даромад базасини белгилашда қуйидаги қўшимча ҳуқуқларни бериш таклиф этилади:

ўз ихтиёридаги хўжалик корхоналари учун фойдадан солиқ ставкаси ва ишлаб чиқариш фондлари учун ҳақ нормативлари, шунингдек меҳнат ресурслари, ер ва сувдан фойдаланганлик учун барча корхоналар, жумладан иттифоқ қарамоғидаги корхоналар учун ҳақ нормативлари белгилаш, зарур ҳолларда уларга имтиёзлар ва сийлов (скидка)лар бериш ҳуқуқини назарда тутиш. Бунда ер, сув ва меҳнат ресурслари учун ҳақ ставкалари умумиттифоқ методологияси асосида белгиланиши, ерга, сувга ва меҳнат билан таъминланишга иқтисодий баҳо бериб республикаларнинг айрим регионлари (районлари) бўйича табақалаштирилиши ҳамда мазкур регионлардаги (районлардаги) барча корхоналар, жумладан, иттифоқ қарамоғидаги корхоналар учун ягона ва барқарор бўлиши керак;

маҳаллий солиқлар ва тушумларнинг янгиларини мустақил жорий этиш ва амалдагиларини мустақил бекор қилиш, бу солиқлар ва тушумларни жорий этиш ва бекор этиш тартибини белгилаш;

умумиттифоқ методология принципларини ва СССР қонунчилигига суяниб, аҳолидан олинадиган солиқлар ставкасини (даромад солиғи бундан мустасно) ва кооператив ташкилотлар ҳамда бошқа жамоат ташкилотлари даромадлари (фойдалари)дан солиқ ставкаларини белгилаш, шунингдек ана шу солиқлар юзасидан имтиёзлар белгилаш;

Облигациялар республика ва маҳаллий заёмлар чиқариб ва пул-буюм лотереялари ўтказиб, аҳолининг ва корхоналарнинг пул маблағлари ҳисобига ҳамда корхоналар ва гражданларнинг ўз ихтиёри билан взнос бериши ҳисобига, бошқа манбалар эвазига қўшимча молия ресурслари жалб этиш, бюджетдан ташқари фондлар (республика органлари тасарруфи учун ҳам, маҳаллий органлар тасарруфи учун ҳам) ташкил этиш. Мазкур фондларга атроф муҳитни ифлос қилгани ва хом ашёдан тўла-тўкис фойдаланмагани учун корхоналардан ундириб олинадиган маблағлар ҳам тушади.

7. Республикаларнинг ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтиши учун иттифоқдош республикалар бюджетларидан ва иттифоқ бюджетидан амалга ошириладиган харажатларни аниқ-пухта белгилаб қўйиш принципиал аҳамиятга эгадир.

Иттифоқдош республикалар ўз бюджетлари ҳисобидан қуйидагиларни бажаришлари назарда тутилмоқда:

ўз ихтиёрларидаги хўжалик ишлаб чиқариш объектларини, республика аҳамиятидаги, шунингдек маҳаллий аҳамиятдаги инфраструктурани, шаҳар транспорти (метрополитен ҳам шу ҳисобга киради), республика ва маҳаллий автомобиль йўлларини, уй-жойлар, мактабгача тарбия муассасалари, мактаблар, касалхоналар, поликлиникалар, клублар ҳамда бошқа социал-маданий ва маиший объектлар қуриш ва кенгайтириш учун капитал маблағларни марказлаштирилган тартибда сарфлайдилар;

республикалар программалари доирасида шаҳарлар ва ишчи посёлкаларини ободонлаштиришни, уй-жой фондини сақлаш ва ремонт қилишни, соғлиқни сақлаш, илм-фан, маориф ва маданият муассасаларини социал таъминотни, табиатни муҳофаза қилиш тадбирларини маблағ билан таъминлайдилар.

Республикада истеъмол этилаётган гўшт ва сут маҳсулотлари, қанд, мева-сабзавот консервалари нархлари ўртасидаги фарқни, шунингдек чакана нархлардаги скидкалар суммасини, улгуржи нархларнинг чакана нархлардан ортиб кетишини ҳамда енгил саноат маҳсулоти нархлари ўртасидаги тафовутни қоплайдилар;

ҳокимият ва бошқарувнинг республика органлари ва маҳаллий органларига сарфланадиган харажатлар улар зиммасидадир;

республика Министрлар Советининг резерв фондини бунёд этадилар.

Иттифоқдош республикалар ўз бюджетлари ҳисобидан иқтисодий ва социал тараққиётнинг бошқа харажатларини ҳам маблағ билан таъминлашлари мумкин.

Иттифоқдош республикалар ўзларига бериб қўйилган ҳуқуқлар ҳамда маҳаллий ўз-ўзини бошқариш ва хўжалик тўғрисидаги қонунларга мувофиқ тарзда мустақил бюджет маблағларидан фойдаланишнинг йўналишларини, резерв фондларини ҳам ҳисобга олиб, бюджет харажатларининг составини, миқдорини ва харажатларни амалга оширишнинг навбатини мустақил равишда белгилайдилар.

Ишламаётган пенсионерларга пенсиялар ва кам таъминланган оилаларга нафақалар тўлаш учун маблағ давлат социал страхование бюджетидан республика бюджетига ўтказилади.

8. Кўпмиллатли давлатимизнинг иқтисодий ва сиёсий вазифалари бирлигига асосланиб, база тармоқлари ва мудофаа тармоқларини ривожлантириш, темирйўл, денгиз, ҳаво ва қувур транспорти умумиттифоқ системасини информатика ва алоқани, геологик-қидирув ишлари иттифоқ аҳамиятига эга бўлган автомобиль йўлларини ривожлантириш харажатларини, давлат социал-иқтисодий, илмий-техникавий ва экология программаларини, айрим республикалар ва регионлар иқтисодий ва социал тараққиётини бараварлаштиришга оид муайян мақсадларга мўлжалланган программаларни бажаришни маблағ билан таъминлаш, умумиттифоқ эҳтиёжлари учун фойдаланилаётган маҳсулот нархларидаги тафовутни қоплаш, фундаментал илмий тадқиқотларни маблағ билан таъминлаш, ССР Иттифоқи ҳокимият ва бошқарув органларини сақлаш, ташқи сиёсий фаолият, мамлакат мудофааси харажатлари иттифоқ бюджети маблағи ҳисобига таъминланади. Иттифоқ бюджетида СССР Министрлар Советининг резерв фонди бунёд этилади.

9. Ўзини ўзи маблағ билан таъминлаш шароитида иттифоқдош республикаларга ишлаб топилган маблағ доирасидан қуйидаги ҳуқуқлар берилади:

соғлиқни сақлаш, маориф, маданият ва спорт муассасаларини таъминлаш учун харажатлар (марказлаштирилган тартибда белгиланган нормалардан ташқари)-ни кўпайтириш;

иттифоқдош республика ҳокимият ва бошқарув органларини таъминлаш учун харажатларни белгилаш.

Республикаларнинг иқтисодий ва социал тараққиёт планларида кўзда тутилган харажатларни молиявий ресурслар билан таъминлаш учун улар банк кредитларидан, шунингдек қайтиб бериш ва ҳақ тўлаш шарти билан иттифоқ бюджети ва бошқа иттифоқдош республикалар бюджетлари маблағларидан фойдаланишлари мумкин.

10. Республикалар бюджетларининг даромадлари ва харажатларини шакллантиришда ўзгаришлар назарда тутилаётгани муносабати билан молия-бюджет планлаштириш ишга муҳим ўзгаришлар киритилиши керак. Иттифоқдош республикалар ўз бюджетларини мустақил ишлаб чиқадилар.

Иттифоқдош республикалар Давлат бюджетлари тасдиқланганидан сўнг улар белгиланган тартибда СССР Министрлар Советига тақдим этилади ва унинг таркибий қисми сифатида СССР Давлат бюджетига киритилади.

Иттифоқдош республикаларнинг ўз бюджетларини шакллантириш ва унинг ижроси учун мустақиллигини ҳамда масъулиятини оширишда қўшимча равишда олинган даромадлар (ёки сарф-харажатларни, шу жумладан марказлаштирилган давлат капитал маблағларини тежаш) бутунлай уларнинг ихтиёрида қолади, деб белгилаб қўйиш таклиф этилади. Даромад олишдаги йўқотишлар ва қўшимча сарф-харажатлар ўрни иттифоқ бюджетидан қопланмайди. Республикалар ва маҳаллий бюджетлардан қолган маблағлар йил охирида олиб қўйилмайди ва тегишли халқ депутатлари Советлари белгиланган мақсадлар учун келаси йили фойдаланилади.

Республикалар бюджетини тузиш ва уларни ижро этиш тартиби бюджетни планлаштириш ва маблағ билан таъминлашнинг ягона принциплари асосида иттифоқдош республикаларнинг қонунларига биноан белгиланади.

Иттифоқдош республика бюджетининг республика бюджети, автоном республикалар бюджетлари ва маҳаллий бюджетлар ўртасида даромадлари ҳамда сарф-харажатларини тақсимлаш территориал тузилмалар молиявий базасини иложи борича мустаҳкамлаш ва ССР Иттифоқи ҳамда иттифоқдош республикаларнинг маҳаллий ўзини ўзи бошқарув ҳамда маҳаллий хўжалик юритиш тўғрисидаги қонунларига риоя этиш зарурлигини ҳисобга олган ҳолда (агар СССР Қонунида даромадларнинг алоҳида турлари бўйича бошқа ҳолат кўзда тутилмаган бўлса) иттифоқдош республика қонуни билан белгиланади.

11. Республикалар бюджетлари барқарорлигини таъминлаш учун иттифоқдош республикалар бюджетлари сарфини кўпайтирадиган ёки даромадларини камайтирадиган СССР Қонун актлари ва СССР Министрлар Советининг қарорлари нашр этилган тақдирда бу бюджетларнинг ўрни иттифоқ бюджети маблағларидан қопланиши; иттифоқдош республикалар бюджетларининг сарф-харажатлар камайган ёки даромадлари кўпайган тақдирда тегишли миқдордаги маблағ иттифоқ бюджетига ўтказилади. Иттифоқ бюджетига ҳам шундай кафолат берилади: бу кафолатлар иттифоқдош республикалар ҳукуматлари иттифоқ бюджети даромадлари ҳамда харажатларини ўзгартиришга олиб келадиган қонун актлари ва қарорларни қабул қилганида иттифоқ бюджети манфаатларини ҳимоя қилишлари керак.

12. Бюджет системасини қайта қуриш молиявий планлаштиришни такомиллаштиришни тақозо этади. Иттифоқдош республикаларда иқтисодий ва социал ривожланиш плани таркибида ресурсларни ва улардан территорияларда бўлган барча корхоналарда фойдаланиладиган йўналишларни ўз ичига олувчи қўшма молиявий балансни ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ кўринади.

Иттифоқдош республикалар иқтисодий мустақиллигини анча кенгайтириш натижасида уларнинг аҳоли пул даромадлари ҳамда харажатларини мувофиқлаштириб туриш учун ва пул муомаласини мустаҳкамлаш, касса планларини бажариш учун масъулияти ортади. Шу муносабат билан уларга ой ичидаги касса оборот резерви ҳисобига, шунингдек ўтган кварталларда эмиссион натижалар бўйича тежаб қолинган маблағлардан йил давомида фойдаланиш ҳисобига пул муомаласини тартибга солиб туриш ҳуқуқини бериш таклиф этилади. Касса ишларини бошқаришда аҳоли пул даромадлари ва харажатлари баланси ролини ошириш керак бўлади. Пулларни муомалага чиқаришни ташкил этиш ҳуқуқи СССР Министрлар Советида қолади.

13. Территориал кредитни планлаштиришни такомиллаштириш ҳам ўз-ўзини бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш принципларига ўтган республикалар фаолиятининг зарур шарти ҳисобланади.

Иттифоқдош республикалар ўз территорияларида шаклланадиган молия-кредит ресурсларини ишга солиш ва улардан самарали фойдаланиш борасида фаол иш олиб борадилар, коммерция банклари ва бошқа кредит муассасалари кенгайтирилган тармоқларини тузишга ҳар томонлама кўмаклашадилар. Ўз кредит ресурслари етишмай қолган тақдирда коммерция банклари тегишли ёки бошқа республикада жойлашган банклардан шартнома, конкурс асосида маблағ олишлари мумкин.

Корхоналарнинг ўзлари қайси тармоққа тегишли эканлигидан қатъи назар, кредит-ҳисоб-китоб хизмати кўрсатадиган банкни танлаб оладилар.

Агросаноат комплекси корхоналари иттифоқдош республикалар қарамоғига берилиши ва республикалар ҳамда регионларнинг энг аввало социал ривожланиш муаммоларини ҳал этишга йўналтирилиши, шунингдек кредитни планлаштириш практикаси ўзгариши муносабати билан СССР Агросаноат банки ва СССР Уй-жой социал банкининг тегишли территорияларда жойлашган муассасаларини улар ихтиёрига бериш мақсадга мувофиқ эканлиги ҳақидаги масалани ҳал этиш керак бўлади.

14. Нарх белгилаш соҳасида ҳар бир иттифоқдош республика умумиттифоқ нормалари ва қоидаларига амал қилган ҳолда ўз территориясида нарх-наво бўйича ягона давлат сиёсатини ўтказади, нарх белгилаш ҳамда нарх омилларини такомиллаштириш ишларига раҳбарлик қилади; республика министрликлари ва идоралари ҳамда халқ депутатлари маҳаллий Советларининг нарх белгилаш масалаларига доир ҳуқуқини белгилайди, уларни демократик йўсинда ҳал этишга кўмаклашади.

Иттифоқдош республика умумиттифоқ ягона принциплари негизида:

Асосан республикада ишлаб чиқариладиган ва истеъмол қилинадиган маҳсулотлар, товарлар ва хизматларнинг улгуржи, харид, чакана нархлари ва тарифларини (рўйхатини СССР Министрлар Совети белгилаб берадиган умумиттифоқ халқ хўжалиги ва социал аҳамиятга эга бўлган маҳсулотлар, товарлар ва хизматларнинг нархи ҳамда тарифидан, корхоналар ва кооперативлар СССР қонунларига мувофиқ белгилайдиган нархлардан ташқари);

маиший, коммунал (бунга квартира ҳақи, жамоат транспортидан фойдаланганлик учун тўланадиган ҳақ ҳам киради) ва аҳолига кўрсатиладиган бошқа пулли хизматларнинг барча турлари нархи ва тарифларини ишлаб чиқиш ҳамда тасдиқлаш тартибини белгилайди.

Иттифоқдош республикалар ўз ихтиёридаги ресурслари билан уларнинг халқ хўжалиги ёки социал аҳамиятга қараб ёхуд СССР Давлат нархлар комитети тасдиқлаган тартибдаги нархларга кўра ёки теппа-тенг шароитда шартномавий нархларга кўра товар алмашадилар.

Иттифоқдош республика ўз территориясида жойлашган барча корхоналар ва ташкилотларнинг қайси идорага қарашлигидан қатъий назар, давлат нарх интизомига қатъий риоя этишлари учун жавобгардир, у чакана нархлар ҳамда тарифларнинг айниқса болалар ва катта ёшдаги кишилар учун ишлаб чиқарилган товарларнинг чакана нархлари ва тарифлари нархи асоссиз равишда оширилиши устидан таъсирчан назорат ўрнатади ва бундай асоссиз уринишларга барҳам беради.

IV. Иттифоқдош республикалар социал-иқтисодий тараққиётини бошқаришни такомиллаштириш

Республикаларнинг ўзини ўзи бошқариш ва ўзини-ўзи пул билан таъминлашга ўтиши, улар моддий-молиявий базасининг кенгайиши планлаштиришнинг бутун системасида, фан-техника тараққиётини, капитал қурилиш ва моддий-техника таъминотини, табиатни муҳофаза этишни ва ташқи иқтисодий фаолиятни бошқаришда катта ўзгаришлар бўлишини назарда тутади. Бу ўзгаришлар иттифоқдош республикаларнинг иқтисодий ва социал жиҳатдан комплекс ривожланиш борасидаги ролини кучайтиришга, ҳар бир иттифоқдош республика ва умуман ССР Иттифоқи манфаатларини уйғунлаштиришга йўналтирилиши керак.

ПЛАНЛАШТИРИШ

1. СССРнинг иқтисодий ва социал ривожланиш давлат планида ҳар бир иттифоқдош республиканинг умумий стратегик вазифаларни ҳал этишда қатнашиши белгилаб берилган, планлаштиришнинг дастлабки маълумотларига, шунингдек умумиттифоқ ва регионлараро программаларга мувофиқ унинг ягона халқ хўжалиги комплексига қўшадиган ҳиссаси аниқланган. Мамлакат ва иттифоқдош республикалар халқ хўжалик планларининг ишланмаси СССРнинг иқтисодий ва социал ривожланиш концепциясига ҳамда асосий йўналишларига, СССР ишлаб чиқарувчи кучларини ривожлантириш ва жойлаштириш бош схемасига, территориал ва тармоқ схемаларига ҳамда планлаштиришдан олдин қабул қилинадиган бошқа ҳужжатларга таянади.

Иттифоқдош республикаларнинг план фаолиятида улар экономикасининг самарадорлигини ўстириш негизида экономиканинг социал йўналишини ҳар томонлама кучайтириш зарур. Республикаларда социал ривожланишни бошқариш даражасини ошириш, мазкур соҳада таркиб топган катта тафовутларни бартараф этиш мақсадида аҳолининг ҳаётий неъматларнинг асосий турларига бўлган эҳтиёжини акс эттирувчи ҳамда ана шу неъматлар билан таъминлайдиган илмий асосланган норма ва нормативлар системасидан кенг кўламда фойдаланиш ва унга босқичма-босқич эришиш керак.

2. СССРни иқтисодий ва социал ривожлантириш давлат плани лойиҳасини ишлаб чиқиш чоғида планлаштиришнинг қуйидаги дастлабки маълумотлари СССР Министрлар Совети белгилаган тартибда иттифоқдош республикалар Министрлар Советларигача етказилади:

ҳар бир иттифоқдош республика социал-иқтисодий ривожланишининг йўналиши сифатида фойдаланиладиган, моддий ишлаб чиқариш тармоқлари соф маҳсулоти ҳажмлари юзасидан (оборотдан олинадиган солиқсиз), аҳоли реал даромадлари ўсиши бўйича, ресурслардан фойдаланишнинг самарадорлиги — бир сўм ҳисобидан соф маҳсулотга материал сарфининг камайиши борасидаги контрол рақамлар. Миллий даромад ва ялпи миллий маҳсулот кўрсаткичларини иттифоқдош республикаларнинг ўзлари белгилайдилар, бу кўрсаткичлар планнинг йиғма бўлимида акс эттирилади ва республикаларнинг иқтисодий ҳамда социал ривожланишига баҳо беришда умумий кўрсаткич сифатида фойдаланилади;

республикаларнинг планларига албатта киритилиши керак бўлган давлат буюртмалари, саноат ва қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг асосий турларини, озиқ-овқат ва бошқа халқ истеъмоли молларини умумиттифоқ фондига (шу жумладан маҳсулотни марказлашган ҳолда республикалараро етказиб бериш ва давлатлараро шартномаларни бажариш учун етказиб бериш, умумиттифоқ аҳамиятига молик қувватлар ҳамда объектларни ишга тушириш, шунингдек давлат планларини рўёбга чиқаришда қатнашиш;

аниқ бир мақсадга мўлжалланган умумиттифоқ вазифаларини ҳал этиш учун ва марказлашган ҳолда тақсимланадиган моддий-техника ресурсларига марказлашган давлат капитал маблағлари лимитлари;

иттифоқдош республика бюджетини шакллантириш жараёнини тартибга соладиган иқтисодий нормативлар, шунингдек валюта фондларига ва суғурта запасларига ўтказиладиган нормативлар.

Марказий иқтисодий органлар иттифоқдош республикалар иштирокида планлаштиришнинг дастлабки маълумотларини ишлаб чиқадилар.

Иттифоқдош республика Министрлар Совети дастлабки маълумотлар таркибини ҳамда уларни республика министрликлари ва идоралари, автоном республикалар Министрлар Советлари, халқ депутатлари ўлка, область, округ, шаҳар ва район Советлари ижроия комитетлари ўзларига қарашли хўжаликларнинг иқтисодий ва социал ривожланишини планлаштиришлари учун уларга ана шу дастлабки маълумотларни етказиб бериш тартибини белгилайди.

Халқ депутатлари Советлари иқтисодий бошқарув методлари қўлланилишини чуқурлаштириб ва кенгайтириб, юқори ташкилотларга бўйсунадиган ҳамда ноидоравий ҳуқуққа эга бўлган корхоналар билан белгиланган тартибда улар тасдиқлаган иқтисодий нормативлар, шунингдек шартномавий муносабатлар асосида ўз ишларини ташкил этадилар ва ўзаро муносабатда бўладилар.

3. Республикалар хўжаликларни комплекс ривожлантиришга ва иттифоқ қарамоғидаги корхоналар фаолияти натижаларидан улар манфаатдорлигини оширишни таъминлашга янада кўпроқ таъсир этиши мақсадида қуйидагилар назарда тутилади:

СССР министрликлари ва идоралари ана шу корхоналарга планлаштиришнинг дастлабки маълумотларини етказадилар ва айни вақтда иттифоқдош республикалар Министрлар Советларига хабар қиладилар;

аҳолига халқ истеъмоли моллари етказиб бериш ва пулли хизмат кўрсатишни планлаштиришнинг дастлабки маълумотлари СССР министрликлари ва идоралари томонидан бу маълумотлар иттифоқдош республикалар Министрлар Советлари билан келишиб олинганидан сўнг уларнинг ўз корхоналарига етказилади.

Иттифоқдош республикалар ўз территорияларида бўлган иттифоқ тобелигидаги корхоналар билан халқ истеъмоли моллари, ишлаб чиқариш-техникавий аҳамиятга эга бўлган маҳсулотларни етказиб бериш ва мазкур корхоналарга берилган давлат буюртмасидан ташқари ишлар (хизматлар)ни бажариш юзасидан шартномалар тузишда имтиёзли ҳуқуққа эгадирлар. Мазкур корхоналар давлат буюртмаси бўйича ишлаб чиқараётган маҳсулотларнинг бир қисмидан республика эҳтиёжлари учун фойдаланиш масаласи давлат плани тузилаётганида ҳал этилади.

Иттифоқ ичида меҳнат тақсимотини чуқурлаштириш ва халқ хўжалиги аҳамиятига эга бўлган корхоналарни ривожлантириш мақсадида иқтисодий рағбатлантириш, тегишли корхоналарни жойлаштириш ҳамда улар қувватини кучайтиришдан иттифоқдош республикалар манфаатдорлигини таъминлайдиган имтиёзлар ва субсидиялар бериш системасини қўлланиш зарур, деб топилсин.

4. Иттифоқдош республикалар имкониятларини кенгайтириш учун уларнинг территорияларида жойлашган корхоналар фаолиятига актив таъсир кўрсатиш лозим, барча даражаларда иқтисодий ва социал ривожланиш комплекс планлари ролини амалда кучайтириш керак.

Республикаларда комплекс планлар қуйидан — халқ депутатлари маҳаллий Советлари (район, шаҳар, округ, область, ўлка) томонидан идора қарамоғидаги хўжалик планлари ва юқори ташкилотларга қарашли корхоналар планлари асосида ишлаб чиқилади. Иттифоқдош республика Министрлар Совети уларнинг ўзаро боғланишини таъминлайди ва халқ хўжалигини планлаштиришнинг умумий принципларига биноан республикани иқтисодий ва социал ривожлантириш беш йиллик комплекс планини ишлаб чиқади ҳамда уни СССР Министрлар Советига тақдим этади.

Иттифоқдош республикани иқтисодий ва социал ривожлантириш давлат беш йиллик плани республика Олий Совети томонидан СССР Қонунида белгилаб берилган тартибда ва муддатда тасдиқланади.

Республикалар ва регионларнинг ўзини ўзи бошқариш ҳамда ўзини ўзи пул билан таъминлаш принципларига ўтиши бошқарувнинг статистик-ахборот базасини ўзгартириш ва аниқлашни, ишлаб чиқариш соҳасида территориал таққослаш усулларини, маҳсулот тақсимоти ва истеъмолини, социал соҳани, шунингдек республикалараро маҳсулот етказиб беришни такомиллаштиришни тақозо қилади. Иттифоқдош республикалар экономикасини ривожлантиришнинг, уларнинг яхлит халқ хўжалик комплексига қўшадиган ҳиссасининг илмий асосланган кўрсаткичларини ҳамда баҳо бериш мезонларини ишлаб чиқиш алоҳида аҳамият касб этади.

ФАН-ТЕХНИКА ТАРАҚҚИЁТИНИ БОШҚАРИШ

5. Иттифоқдош республикалар илмий-техника сиёсатини ўтказиш, илмий-тадқиқотлар сифатини яхшилаш ва илм-фанни ташкил этиш ҳамда илмий хизмат кўрсатишни такомиллаштириш юзасидан тадбирларни ишлаб чиқадилар ва амалга оширадилар, республика Фанлар академиялари, халқ хўжалик тармоқлари илмий-тадқиқот, лойиҳа-конструкторлик ва технология ташкилотларида ҳамда олий мактабда бажариладиган илмий тадқиқотлар ва ечимларни мувофиқлаштириб турадилар, республика ишлаб чиқарувчи кучларини ривожлантиришнинг шу регионга хос хусусиятларини ҳисобга олиб, янги техника ва технологияни жадал жорий этишга ёрдамлашадилар.

Планларда давлат илмий-тадқиқот программалари Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгашига аъзо бўлган мамлакатлар фан-техника тараққиёти Комплекс программасига оид илмий тадқиқотлар ва ечимлар ҳамда тармоқлараро фан-техника комплекслари планлари устун қўйилиши назарда тутилиши лозим.

Бошқарувнинг республика органлари бюджет манбалари ва хўжалик ҳисоби манбалари эвазига республика хўжалиги эҳтиёжлари учун бажариладиган тадқиқотлар ва ечимларни маблағ билан таъминлайдилар, техникавий ва технологик янгиликлар, ихтироларга, лицензияларни амалга оширишни ҳар жиҳатдан рағбатлантирадилар. Улар фан ва техника турли соҳалари туташган ерда илмий-техникавий, ишлаб чиқариш муаммолари ва социал муаммоларни самарали ҳамда жадал ҳал этиш учун коллективлар биргаликдаги ишининг илғор формаларини ривожлантиришга ҳам фаол ёрдам берадилар.

Республикада янги илмий-тадқиқот, лойиҳа-конструкторлик ва технология ташкилотларини тузиш, ўзларига қарашли илмий муассасалар ва илмий хизмат кўрсатиш муассасаларининг иш профилини ўзгартириш фаолияти дуруст натижа бермаётган ёки долзарб аҳамиятга эга бўлмаган ташкилотларни тугатиш иттифоқдош республика ихтиёридадир. Регионлардаги илмий марказлар ишининг самарадорлигини оширишга алоҳида эътибор берилиши керак.

Иттифоқдош республикалар СССР қонунларида белгилаб қўйилган ҳуқуқлари доирасида ўз территориясида технополислар очиш масалаларини мустақил ҳал этадилар.

СССР министрликлари ва идораларининг бевосита қарамоғида бўлган илмий-тадқиқот, лойиҳа-конструкторлик ва технология ташкилотларини тузиш ва тарқатиб юбориш шу министрлик ва идоралар ихтиёрида бўлиб, улар тегишли республикалар Министрлар Советлари билан келишиб олган ҳолда ана шу ташкилотларни тузадилар ёки тарқатиб юборадилар.

КАПИТАЛ ҚУРИЛИШ

6. Ўз қарамоғидаги хўжалик ишлаб чиқариш объектларини, уй-жойларни, ишлаб чиқариш ва социал инфраструктура объектларини, жумладан, иттифоқ қарамоғидаги корхоналар қурилаётганида объектлар қуриш масалаларини ҳал этиш, шунингдек, ўз қарамоғидаги қурилиш ташкилотлари пудрат ишлари программасини таркиб топтиришга оид барча масалалар республикаларнинг ҳуқуқ доирасига киради.

Иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари республикалар бюджетларидан маблағ билан таъминланаётган капитал маблағларнинг ҳажми ва улардан фойдаланиш йўналишларини мустақил белгилайдилар, қурилишнинг смета қиймати қанчалигидан қатъи назар, объектлар қуриш тўғрисида, лойиҳалаштиришнинг босқичлари ҳақида ҳамда ўз қарамоғидаги хўжаликда капитал қурилишнинг бошқа қурилиш нормалари, қоидалари ва капитал қурилишни тайёрлаш ҳамда амалга оширишнинг бошқа масалалари хусусида қарор қабул қиладилар.

Иттифоқдош республикалар Министрлар Советлари ўзларига қарашли хўжаликда социал соҳа объектлари ва ишлаб чиқариш объектларини ишга тушириш юзасидан давлат буюртмалари бериш практикасидан воз кечиш таклиф этилади. Айни вақтда уларга бевосита пудрат қурилиш ташкилотлари учун социал-маданий объектларни ишга тушириш юзасидан давлат (республика) буюртмасини белгилаш ҳуқуқини бериш назарда тутилмоқда.

СССР Қурилиш министрликлари ташкилотларининг қурилиш программалари таркиб топаётганида давлат буюртмаси саранжом этилганидан кейин мазкур ташкилотлар ўзи мустақил белгилайдиган иш ҳажмларига республика органлари ва маҳаллий органлар билан келишиб олиб биринчи навбатда социал объектларни киритиш мақсадга мувофиқлиги назарда тутилсин.

7. Янги корхоналарни жойлаштириш ва Иттифоқ қарамоғидаги ишлаб турган корхоналарни давлатнинг марказлаштирилган капитал маблағлари ҳисобига кенгайтириш республика ва тегишли тармоқнинг бошқарув органи ўртасида, ўзаро мажбуриятлар қабул қилиб, келишиб олинган қарорлар асосида амалга оширилади.

Республика территориясида янги корхоналар қурилаётганида ҳамда Иттифоқ бюджети маблағлари эвазига маблағ билан таъминланадиган халқ хўжалиги тармоқларининг ишлаб турган корхоналари кенгайтирилаётганда иттифоқдош республиканинг Министрлар Совети ёки халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ижроия комитетлари белгилаб қўядиган келишиб олинган ҳажмлар ва муддатларда социал ва ишлаб чиқариш инфраструктураси объектларини қуриш назарда тутилиши лозим. Томонларнинг келишувига мувофиқ, республика, ўлка, областга ана шундай объектлар қуриш учун маблағлар берилиши мумкин. СССРнинг министрликлари ва идоралари корхоналар қуриш ва уларни кенгайтириш лойиҳаларини шу корхоналар ўрнашган жойдаги ёки қурилиш назарда тутилаётган ердаги халқ депутатлари Советлари билан келишиб оладилар.

Янги қурилиш ва ишлаб чиқариш объектларини реконструкциялашда лойиҳа-смета ҳужжатлари экспертизасини ўтказишда, қабул қилинган техникавий ечимларнинг мақбуллиги, табиий ресурслардан комплекс фойдаланганлик, иншоот ва ишлаб турган корхоналарнинг атроф-муҳитга салбий таъсирининг олдини олишга баҳо беришда республика ноидоравий комиссияларининг ҳуқуқларини кенгайтириш назарда тутилмоқда.

Республикалардаги капитал қурилиш ҳажмларининг молиявий ва моддий-техникавий ресурслар билан, қурилиш ташкилотларининг қуввати билан мутаносиблигини таъминлаш мақсадида территориянинг иқтисодий ва социал тараққиёти комплекс планлари ҳисоб-китобида мазкур территорияда амалга оширилаётган қурилиш-монтаж ишлари умумий ҳажмини белгилаш зарур.

МОДДИЙ-ТЕХНИКА ТАЪМИНОТИ

8. Республикаларнинг ўзини-ўзи пул билан таъминлашга ўтиши моддий-техника таъминоти системасини такомиллаштириш билан боғлиқдир. Бу ўринда шуни назарда тутиш керакки, бундан буён улгуржи ва фирма савдоси товарларни ярмарка ва «ким ошди» савдоларида сотиш, корхоналарнинг бевосита алоқалари таъминотнинг асосий формалари бўлади, буларнинг ҳар томонлама ривожланиши ягона Бутуниттифоқ социалистик бозорининг бунёд этилишига ёрдамлашади. Иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари моддий-техника таъминоти прогрессив формаларининг равнақига фаол ёрдам беришлари керак.

Ресурслар марказлаштирилган тартибда тақсимланаётганида принцип жиҳатидан янги нарса шу бўлиши кераккки, тегишли номенклатура бўйича ресурсларга лимитлар қарамоғидаги хўжалик учун иттифоқдош республикалар Министрлар Советларига СССР Госплани томонидан белгиланади, СССР Госснаби эса, кимга бўйсунишидан қатъи назар, тармоқлар ва йўналишларга тақсимламай, таъминотнинг территориялардаги органларига, умуман барча корхоналар ва ташкилотлар учун белгилайди. Мазкур ресурслар ҳажмлари белгиланаётганида ресурсларни тежашнинг актив сиёсати юритилаётгани, иккиламчи хом ашёни ишлаб чиқаришга жалб этиш лозимлигига асосланиб, капитал қурилишда, ишлаб чиқариш эҳтиёжлари ва ремонт эксплуатация эҳтиёжлари учун ана шундай ресурслар сарфининг илмий асосланган нормаларидан кенгроқ фойдаланиш керак.

9. Хўжалик ҳисобида ишлаётган территориялардаги таъминот органлари республика территориясида жойлашган корхоналар ва ташкилотлар моддий-техника таъминоти системасининг асосий бўғинидир. СССР Госснаби халқ хўжалиги моддий-техника таъминотини тартибга солишнинг умумдавлат вазифаларини бажараётган орган сифатида регионлар ўртасида оқилона хўжалик алоқаларининг таркиб топишига, ишлаб чиқариш қувватларидан тўлароқ фойдаланиш учун шарт-шароит яратилишига ёрдам беради, корхоналарни зарур коммерция ахбороти билан таъминланишини ташкил этади, омбор хўжалигини кўпайтиради ва энг мақбул оборот ва эҳтиёт запаслари бунёд этади. Вазифаларнинг шу тахлитда тақсимланишини ҳисобга олиб, иттифоқдош республикалардаги моддий-техника таъминоти органларининг икки томонлама, яъни республикаларнинг Министрлар Советларига ва СССР Госснабига бўйсунуви сақлаб қолинади.

Таъминотнинг территориялардаги органлари лимитларсиз (фонларсиз) улгуржи савдо йўли билан регионлардаги истеъмолчилар таъминотини ташкил этади, шунингдек маҳсулот етказиб берувчилар билан хўжалик алоқаларини ўрнатишда ҳамда маҳсулотни сотишда, жумладан, истеъмолчиларнинг бевосита лимитсиз буюртмаларга кўра, маҳсулот тайёрловчилар етказиб бераётган маҳсулотни сотишда хўжалик алоқаларини ўрнатишда хизматлар кўрсатади.

Республикалар ўртасида маҳсулот ва товарларни айирбошлашни таъминотнинг территориал органлари ҳамда корхоналар бевосита ўзаро алоқалари асосида ва ўзаро узоқ муддатга тузилган шартномалар асосида ташкил этадилар.

Иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари ўз территориясида жойлашган барча корхоналар ва ташкилотларнинг маҳаллий қурилиш материаллари ва бошқа маҳсулотларга бўлган эҳтиёжларини қондириш учун жавобгардирлар, бу маҳсулотни тақсимлаш балансларини ва планларини республиканинг бошқарув органлари ишлаб чиқадилар.

(Давоми тўртинчи бетда).

ИТТИФОҚДОШ РЕСПУБЛИКАЛАРДА УЛАРНИНГ СУВЕРЕН ҲУҚУҚЛАРИНИ КЕНГАЙТИРИШ, ЎЗ-ЎЗИНИ БОШҚАРИШ ВА ЎЗИНИ ЎЗИ ПУЛ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ АСОСИДА ЭКОНОМИКА ВА СОЦИАЛ СОҲАГА РАҲБАРЛИКНИ ҚАЙТА ҚУРИШНИНГ УМУМИЙ ПРИНЦИПЛАРИ

(Давоми. Боши учинчи бетда).

10. Мамлакат ва ҳар бир республика халқ хўжалигининг барқарор ишлашини таъминлаш, фавқулодда ҳодисалар рўй берганида зарур ёрдам кўрсатиш учун моддий, озиқ-овқат эҳтиёт запаслари ҳамда молиявий эҳтиёт запаслар умумиттифоқ системасини бунёд этиш мақсадга мувофиқ бўлиши керак, мазкур запасларни бунёд этишда барча республикалар ва регионларнинг иштирок этиши назарда тутилмоқда. Маҳсулот турларининг конкрет рўйхати ва республикаларнинг эҳтиёт қисмлар бунёд этишдаги норматив иштироки беш йиллик планларида белгиланади. Айни вақтда давлат резервлари системаси ҳам сақланади.

11. Истеъмолчилар манфаатларига путур етказадиган барча нарсани ўз ихтиёрига олиш тенденцияларини бартараф этиш, республикалар ўртасида интеграция жараёнларини кучайтириш, самарали ишлайдиган умумиттифоқ бозорини бунёд этиш мақсадида маҳсулот етказиб берувчилар ўртасида мусобақа ва рақобатнинг авж олишини таъминлайдиган иқтисодий ва ташкилий-ҳуқуқий тадбирлар системаси ишлаб чиқилиши, шунингдек моддий-техника таъминоти органлари, маҳсулот тайёрловчилар ва истеъмолчилар ўртасида, улар кимга бўйсуниши ва қайси территорияда жойлашганидан қатъи назар, ўзаро фойдали хўжалик алоқаларини йўлга қўйиш керак.

АТРОФ-МУҲИТНИ МУҲОФАЗА ЭТИШ ВА ТАБИАТДАН ФОЙДАЛАНИШ

12. Совет кишлари ҳозирги ва келажак авлодлари манфаатларини назарда тутиб, экологик вазиятни соғломлаштиришга алоҳида эътибор бериб, атроф-муҳитни муҳофаза этиш ва табиатдан фойдаланиш масалаларида территориялардаги бошқарувни афзал билиш мақсадга мувофиқ, деб белгилансин.

СССРнинг Табиатни муҳофаза этиш қонунчилигида иттифоқдош республикаларга бериб қўйилган ваколатларга асосланиб, мазкур республикалар ўз территориясида табиат ресурслари ягона давлат фондини тасарруф этиш ҳуқуқига эгадирлар.

Шунга мувофиқ республикалар СССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитети билан келишиб, табиатдан фойдаланишнинг йўл қўйилиши мумкин бўлган энг кўп лимитлари ва нормативларини, табиат ресурсларидан комплекс фойдаланиш самарадорлиги кўрсаткичларини тасдиқлайдилар ва улардан фойдаланиш учун рухсат берадилар.

Республика ва маҳаллий ҳокимият органлари ва бошқарув органлари:

бирлашмалар, корхоналар ва ташкилотлар қайси идорага бўйсунишидан қатъи назар, уларнинг атроф муҳитни муҳофаза қилиш ва табиат ресурсларидан оқилона фойдаланишга доир фаолиятини мувофиқлаштирадилар;

табиат ресурсларидан комплекс фойдаланиш ва табиатни муҳофаза қилиш тадбирларини биргаликда амалга ошириш мақсадида министрликлар, идоралар ҳамда корхоналар маблағларини ихтиёрий равишда кооперациялашни ташкил этадилар, экология жиҳатдан мусаффо ва чиқитсиз технологиялар жорий этилишига, табиатни муҳофаза қилиш объектлари ўз вақтида ва сифатли қурилишига ҳамда улардан пишиқ-пухта фойдаланишга эришадилар;

корхоналар ва ташкилотлар табиатдан фойдаланиш ҳамда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш масалаларига доир қонунларнинг талабларига риоя этишларини назорат қилиб борадилар, табиат ресурсларидан фойдаланишнинг белгилаб қўйилган режимини мунтазам бузувчи ҳамда хавфли экология вазиятини вужудга келтирувчи корхоналар ва ташкилотларнинг фаолиятини тақиқлаб қўядилар.

Халқ депутатлари маҳаллий Советлари табиий ресурслардан фойдаланиш борасидаги ўз ҳуқуқларини рўёбга чиқара бориб, республика органлари билан бирга шаҳар ва қишлоқ хўжалик ерларидан, сув ресурсларидан, маҳаллий қурилиш материаллари конларидан, рекреацион объектлардан самарали фойдаланиш юзасидан иш олиб борадилар.

13. Атроф муҳитни муҳофаза қилиш умумиттифоқ программалари, шунингдек халқаро программаларда республикаларнинг иштироки ҳам иттифоқ бюджети, ҳам республикалар бюджети ҳисобидан амалга оширилади. Бу соҳада республика ва регионал программаларини ишлаб чиқиш ва бажариш тегишли бюджетлар, шунингдек корхоналар қурилиши лойиҳа сметаларида кўзда тутилган маблағлар ҳисобидан пул билан таъминланади. Ана шу мақсадларга фойдали қазилмалар нобудгарчилигига ва атроф-муҳитнинг булғатилишига йўл қўйган корхоналарнинг тўлови сарфланади.

Атроф муҳитни муҳофаза қилишни таъминлашда иттифоқдош республикаларнинг ҳуқуқлари анча кенгайтирилиши муносабати билан СССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитети ҳамда бошқа табиатни муҳофаза қилиш бошқарув органларининг вазифалари ва структураси тўғрисидаги масалани кўриб чиқиш, бунда тегишли ташкилотлар ва муассасаларни иттифоқдош республикалар ихтиёрига мумкин қадар кўпроқ топширишни кўзда тутиш мақсадга мувофиқдир.

МЕҲНАТ ВА СОЦИАЛ РИВОЖЛАНИШНИ БОШҚАРИШ

14. Иттифоқдош республикалар фаол социал-сиёсат ўтказадилар, меҳнатга ҳақ тўлашдан меҳнат унумдорлигини ўстиришга, ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга ва меҳнат интизомини мустаҳкамлашга таъсир ўтказишнинг энг муҳим воситаси сифатида изчиллик билан фойдаланадилар. Бунда хўжалик ҳисоби даромади, меҳнат унумдорлиги ва меҳнатга ҳақ тўлашнинг ўсиши ўртасида асосланган нисбат бўлишини таъминлашга алоҳида эътибор берилиши керак.

Иттифоқдош республикалар кадрларнинг профессионал ва малака тайёргарлигини ҳисобга олиб, меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан самарали таъминлаш, меҳнат ресурсларини оқилона тақсимлаш ва қайта тақсимлаш тадбирларини мустақил равишда ишлаб чиқдилар ва амалга оширадилар, бошқарувнинг тармоқ органлари билан биргаликда бўшаб қолган ходимларни ўз вақтида қайта тайёрлаш ва ишга жойлаштиришни ташкил этадилар, шунингдек меҳнат шароитини яхшилаш, ишлаб чиқариш жароҳатларини ва касб касалликларини камайтириш тадбирларини амалга оширадилар. Меҳнат ресурслари ортиқча бўлган регионларда иш билан самарали таъминлаш, ишга жойлаштириш ва ишчи кадрлар тайёрлаш масалалари иттифоқ органлари ва бошқа иттифоқдош республикалар органлари билан биргаликда ҳал қилинади.

Халқ депутатлари маҳаллий Советларига корхоналар беш йиллик плани тузиш чоғида келишиб олинганига нисбатан ходимлари сонини кўпайтириб юборган тақдирда ҳар бир қўшимча ходим учун корхонадан социал инфраструктурани ривожлантиришга иттифоқдош республика Министрлар Совети белгилаб қўйган миқдорда маҳаллий бюджетга взнос ундириш ҳуқуқи берилади.

Меҳнат ресурслари ортиқча районларда аҳолининг иш билан таъминланишини ошириш мақсадида янги иш жойлари барпо этишни рағбатлантириш учун солиқ имтиёзларидан ва бошқа имтиёзлардан фойдаланиш зарур

Республика ва регион органлари меҳнатни ташкил этишнинг янги шакллари — ижара, бригада ва оила пудрати қарор топиши ва оммалашувига, кооперативларни ривожлантиришга ҳар томонлама кўмаклашишлари лозим.

15. Иттифоқдош республикаларга уларнинг бюджетлари ҳисобидан ва шу бюджетлар доирасида иш ҳақи ва социал неъматларнинг давлат томонидан гарантияланган даражасига қўшимча равишда:

соғлиқни сақлаш, халқ таълими, маданият ҳамда республика бюджети маблағлари ҳисобига сақлаб туриладиган бошқа муассасалар ходимлари мансаб окладларига устама ва қўшимча ҳақ тўлашни жорий этиш;

иттифоқдош республика давлат бошқарув органлари ходимлари иш ҳақига қўшимча жорий этиш, уларни мукофотлаш системасини белгилаш;

Қийин иқлим шароитларида ёки бориш қийин бўлган жойларда янги территорияларни ўзлаштириш билан банд бўлган ходимлар учун қўшимча имтиёзлар ва афзалликлар белгилаш;

Социал нематларнинг (пенсия миқдоридан ташқари) умумдавлат миқёсида белгилаб қўйилган гарантияланган даражасини ошириш, аҳолига ёрдамни кучайтириш учун қўшимча имтиёзлар ва нафақалар жорий этиш, тўла миқдорда пенсия олиш ҳуқуқини берадиган касблар ва лавозимлар рўйхатини кенгайтириш ҳуқуқини бериш таклиф қилинади.

16. Мамлакат миқёсида ўтказиладиган нуфус сиёсатини кучайтириш мақсадида иттифоқдош республикалар қайта ишлаб чиқаришнинг энг мақбул даражасига ва аҳолининг энг мақбул жинс — ёш структурасига, оила составига, уни мустаҳкамлашга ва ўсиб келаётган авлодни тарбиялаш учун қулай шароит яратишга қаратилган регионал нуфус программаларини мустақил равишда ишлаб чиқадилар ва амалга оширадилар. Республикалар социал-иқтисодий ривожланишнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олиб, ўз бюджети маблағи ҳисобидан имтиёзлар ва нафақалар миқдорини умумиттифоқ миқдорига нисбатан кўпайтириш, ёш оилаларга ва болали оилаларга, шунингдек кўп болали оналарга, уларнинг социал жиҳатдан ҳимояланишини кучайтириш манфаатларини кўзлаб бошқа ёрдам тадбирларини амалга ошириш ҳуқуқига эгадирлар.

ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ ФАОЛИЯТ

17. Социалистик ҳамдўстлик давлатлари билан интернационал алоқаларни мустаҳкамлаш, капиталистик ва ривожланаётган мамлакатлар билан ўзаро фойдали амалий алоқаларни кенгайтириш зарурлигидан келиб чиқиб, территориал бошқарув органлари ҳар бир иттифоқдош республика ва умуман ССР Иттифоқининг социал-иқтисодий ривожланишини жадаллаштириш учун халқаро меҳнат тақсимоти афзалликларидан, жаҳон фани ва техникаси ютуқларидан амалда фойдаланишни таъминлашлари лозим. Республикаларнинг ташқи иқтисодий алоқаларини ривожлантириш ва чуқурлаштириш, ўзларига бўйсунувчи хўжаликларнинг экспорт имкониятларини кўпайтириш, валюта ишлаб топишнинг маҳаллий имкониятларидан мумкин қадар тўла фойдаланиш, улар фаолиятининг муҳим йўналиши бўлмоғи лозим.

Иттифоқдош республикалар СССР қонунида белгилаб қўйилган вазифалари доирасида валюта билан ўзини-ўзи қоплаш принципи негизида ташқи иқтисодий фаолиятнинг барча масалаларини мустақил ҳал қиладилар. Уларнинг ихтиёрига қуйидагилар киради:

хусусан, корхоналарга ўз маҳсулотларини чет элларга сотиш ҳуқуқларини амалга оширишда кўмаклашиш учун республика ва регионал ташқи савдо ташкилотлари ва фирмалари тузиш;

бевосита алоқаларни ривожлантиришга, ҳам республика территориясида, ҳам чет элларда иқтисодий ва илмий-техникавий ҳамкорлик соҳасида хорижий шериклар билан қўшма корхоналар, бирлашмалар, илмий марказлар ва бошқа ташкилотлар тузишга ёрдамлашиш;

чегара бўйи ва соҳил бўйи савдосини ривожлантириш;

чет эл туризми, унинг моддий-техника базасини ривожлантириш, туризм билан шуғулланувчи чет эл фирмалари ва иттифоқ органлари билан бу соҳада ҳамкорлик тўғрисида шартномалар тузиш;

савдо-сотиқ негизида халқаро кўргазмалар, ярмаркалар, симпозиумлар, маданий, спорт тадбирлари ва бошқа тадбирлар ўтказиш, шунингдек реклама фаолияти билан шуғулланиш.

18. Иттифоқдош республикалар республика валюта фондини тузадилар ва ундан фойдаланиш масалаларини мустақил ҳал қиладилар. Хорижий шериклар билан ҳисоб-китоблар ана шу фонд ҳисобидан амалга оширилади. Республикаларнинг мажбуриятлари юзасидан иттифоқ органлари жавобгар бўлмайдилар.

Республика валюта фонди республика ташқи савдо ташкилотларининг валюта даромадларидан ҳамда ҳам ўзларига бўйсунувчи, ҳам иттифоққа бўйсунувчи барча корхоналар ва ташкилотларнинг валюта тушумлари ажратмаларидан ташкил топади. Бундан ташқари, мазкур фондга республика территориясида чет эл ташкилотлари, фирмаларига ва хорижий гражданларга товарлар, ишлар ва хизматларни белгиланган тартибда реализация қилишдан олинган валюта тушуми ҳам киритилади, шунингдек, бевосита республика тасаррруфидаги ресурслардан тайёрланган маҳсулотларни валюта сотишдан тушган валюталар киритилади.

Ўзларига бўйсунувчи корхоналар ва ташкилотлар бўйича ажратмалар нормативларини иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари умумиттифоқ фондига ажратмаларни ҳисобга олиб, иттифоққа бўйсунувчи корхоналар ва ташкилотлар бўйича эса — СССР Министрлар Совети белгилаб қўяди.

Чегара бўйи ва соҳил бўйи савдосидан тушган валютанинг ҳаммаси территориал органлар тасаррруфида қолади.

V. Умумий принципларни амалга оширишнинг ташкилий-ҳуқуқий масалалари

1. Иттифоқдош республикаларда уларнинг суверен ҳуқуқларини кенгайтириш, ўзини ўзи бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлаш асосида экономика ва социал соҳага раҳбарликни қайта қуришнинг умумий принциплари умумхалқ муҳокамасининг натижалари ҳисобга олиниб, СССРнинг тегишли қонуни ишлаб чиқилади. Республикаларнинг иқтисодий хусусиятларини, уларнинг тарихий, миллий ва демография тараққиётининг хусусиятлари, маъмурий территориал бўлиниши ҳисобга олиниб, қонун лойиҳасида ёхуд СССР Олий Советининг бошқа ҳужжатида республикаларнинг мазкур қонун қоидаларини тўлдирувчи ва аниқлик киритувчи, СССР Қонунларига зид келмайдиган норматив ҳужжатлар қабул қилиниши кўзда тутилмоқда. Бунда Қонунда кўзда тутилган иттифоқдош республикаларнинг айрим ваколатлари, автоном республикаларда қўлланилиши мумкинлигини, улар бир қанча ҳуқуқларини иттифоқдош республикаларга беришлари мумкинлигини ҳам белгилаб қўйиш лозим бўлур эди.

Айни вақтда Қонун лойиҳасига республикаларнинг ҳуқуқларини бузганлик учун иттифоқ органларининг жавобгарлигини, шунингдек ССР Иттифоқи олдидаги мажбуриятларни бажармаганлиги учун иттифоқдош республикаларнинг масъулиятини белгилаб қўювчи қоидаларни киритиш мақсадга мувофиқдир.

2. Иттифоқдош республикаларнинг ўзини ўзи бошқариш ва ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтиши билан боғлиқ барча ҳуқуқий, план-иқтисодий ва ташкилий тайёргарлик ишларини 1989—1990 йилларда амалга ошириш талаб қилинади, чунки, ўн учинчи беш йилликнинг бошидан қонунни кучга киритиш учун бу ишларни ана шу муддатда бажариш керак.

Территориал бошқарув янги системасининг элементларини тажриба қилиб текшириш ва пухталаштириш учун уларни 1990 йилда бир қанча республикалар ва регионларда синаб кўриш зарур.

• *26 март—СССР халқ депутатлари сайлови куни*

УМИД УЧҚУНЛАРИ

Жиззах шаҳридаги 1-қурилиш материаллари комбинатининг мажлислар зали одатдагидан гавжум. Шаҳар жамоатчилиги, касаба союз активи ВЦСПСдан СССР халқ депутатлигига номзод сифатида рўйхатга олинган юрист Зуҳра Рустамова билан бўладиган учрашувга келишган. Учрашув ошкоралик, қизғин фикр алмашувлар ва самимийлик вазиятида ўтиши кутиляпти. Негаки, область ва шаҳар ташкилотлари, меҳнат коллективлари йиғилишига ўзларининг энг муносиб вакилларини, касаба союз жонкуярларини жўнатишган.

— Сизларга маълумки, ВЦСПСнинг яқинда бўлиб ўтган пленумида СССР халқ депутатлигига номзодликка рўйхатга олинган 114 нафар касаба союз активлари орасида қўриқ областимиз вакили, область суди аъзоси Зуҳра Каримовна Рустамова ҳам бор, — деди дастлабки сўз олган касаба союзлари область Советининг раиси Ислом Хушиев. — Бугунги учрашувда З. Рустамова ўзининг сиёсий платформасини баён этмоқчи.

СССР халқ депутатлигига номзоднинг ишончли вакилларидан бири, давлат муассасалари ходимлари касаба союзи область комитетининг раиси С. Бобохўжаева Зуҳра Рустамованинг таржимаи ҳоли билан таништирди. Сўнгра З. Рустамовага сўз берилди:

— СССР халқ депутати бўлиб сайлансам, коммунист сифатида қолаверса, касаба союз активи сифатида сайловчилар ишончини оқлашга ҳаракат қиламан,—деди у.—Аввало шуни таъкидлаш керакки, касаба союзларнинг ҳуқуқларини кенгайтиришдек муҳим вазифани ўз программамга киритдим. Унинг ҳуқуқлари ва ваколатини эса касаба союзлар ҳақидаги қонунга киритиб мустаҳкамлаш керак, деб ҳисоблайман. Бу қонунда шунингдек касаба союзларга маъмуриятнинг касаба союз комитети ва меҳнат коллективи билан келишмаган қарорларини тўхтатиш ҳуқуқи белгиланиши зарур.

Аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари, халқ истеъмоли моллари билан етарли таъминлаш учун мамлакат экономикасини кўтариш керак. Барча меҳнаткашларнинг фаол иштирокисиз бу масалани ҳал этиб бўлмайди. Мазкур йўналишда кўпгина ишлар амалга оширилди. Давлат корхонаси (бирлашмаси) ва якка тартибдаги меҳнат фаолияти ҳақидаги қонунлар қабул қилинди. Аммо бу қонунлар қайта қуриш жараёнида юзага келаётган муаммоларнинг ҳаммасини ҳам объектив ҳал этолмаяпти. Демак, улар янада такомиллаштирилиши зарур. Илмий жиҳатдан асослаб бериладиган нарх-навонинг жорий этилиши, ўзгарувчан даромад солиғи ҳақида чуқур ўйлаб кўриш керак.

Касаба союз аъзолари, халқ менга ишонч билдирса, нафақа тўғрисидаги қонуннинг тайёрланишида бевосита иштирок этмоқчиман. Фикримча, нафақа миқдори умумий иш стажидан келиб чиқиши керак. Маълумки, оналик ва болаликни социал жиҳатдан муҳофаза этиш касаба союзларининг бевосита вазифасидир. Келгусида оналарга фарзанд тарбияси жараёнида бериладиган нафақа миқдорини яна ҳам ошириш, тегишли имтиёзлар тўла сақланган ҳолда хотин-қизларга бевосита уйда меҳнат қилиш, улар учун қисқартирилган иш режими уюштириш кераклиги ҳақида алоҳида иш олиб бораман. Ҳозирги пайтдаги айрим ходимлар учун мавжуд бўлган, 20 йилдан бери сақланиб келаётган ўн беш кунлик меҳнат отпускаси ҳеч кимни қониқтирмайди. Меҳнат аҳлига ғамхўрлик нуқтаи назаридан бу масалани ижобий ёндашган ҳолда қараб чиқиш керак.

Учрашувда жамоатчилик вакиллари СССР халқ депутатлигига номзодга бир қатор истаклар билдиришди. Сайловолди учрашуви ниҳоясига етгач, Зуҳра Каримовна билан учрашдик. Унинг сиёсий платформасидаги режаларнинг кўлами кенглиги билан қизиқдик:

— Ишончни оқлашнинг ўзи бўлмайди, — деди суҳбатдошимиз, ҳали қонунни муҳофаза қилувчи органларнинг нуфузи сезиларли бўлиши учун янада кўп иш қилишимиз керак. Суд, адлия ва прокуратура системаси фаолиятини қайта қуриш, кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйиш осон кечмаяпти. Ҳуқуқ-тартибот соҳасида меҳнат қилаётган ходимларнинг иш шароитларини яхшилаш, техник хизматчилар маошини кўпайтириш муаммолари бор. Хуллас, иш кўп. Агар СССР халқ депутати бўлиб сайлансам, режалаштирган барча ишларни амалга ошириш учун бор куч-ғайратимни аямайман.

Б. САТТОРОВ,
«Совет Ўзбекистони» мухбири.

Р. ЮНУСОВ,
«Совет Ўзбекистони» мухбирлар постининг аъзоси.

НОМЗОДЛАР БИЛАН УЧРАШУВ

Бухоро («Совет Ўзбекистони» мухбиридан). Кеча область партия комитетида СССР халқ депутатлигига номзодларнинг обком бюроси аъзолари билан учрашуви бўлиб ўтди. Депутатликка номзодларга область социал-иқтисодий юксалишида эришилаётган натижалар, партия ташкилотлари айни маҳалда ҳал қилиш устида иш олиб бораётган муаммолар тўғрисида обкомнинг иккинчи секретари Ю. М. Сажнёв ахборот берди.

СССР халқ депутатлигига номзодлар— Шофиркон районидаги «Шофиркон» колхози сут-товар фермасининг ижарачиси Ф. Шарипова, Бухоро районидаги Усмон Юсупов номли колхоз механизатори Ю. Сафаров, Вобкент районидаги Охунбобоев номли колхоз участка касалхонаси бош врачи Р. Аҳмаджонова, Свердлов районидаги марказий касалхона врачи Н. Давронов, Совет Иттифоқи Қаҳрамони, область уруш ва меҳнат ветеранлари кенгашининг раиси А. Раҳимов меҳнат коллективларидаги учрашувларда сайловчилар томонидан берилаётган наказлар ва уларни амалга ошириш йўллари тўғрисида ўз фикр-мулоҳазаларини баён қилдилар.

Учрашувни обкомнинг биринчи секретари Д. С. Ёдгоров якунлади.

Н. НАИМОВ.

СССР МОЛИЯ МИНИСТРЛИГИ ВА СССР ДАВЛАТ БАНКИДАН

М. П. МУСОРГСКИЙ ТУҒИЛГАН КУННИНГ 150 ЙИЛЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ХОТИРА ТАНГАСИНИ МУОМАЛАГА ЧИҚАРИШ ТЎҒРИСИДА

1989 йил 15 мартда рус композитори М. П. Мусоргский туғилган куннинг 150 йиллиги муносабати билан қиймати бир сўмлик хотира тангаси муомалага чиқарилади.

Қиймати бир сўмлик хотира тангаси оқ рангли мис-никель қуйилмасидан тайёрланади ва диаметри 31 миллиметр бўлган айлана шаклига эга.

Танганинг олд ва орқа томонида айланасига қабариқ ҳошияси бор.

Танганинг олд томонида СССР Давлат герби жойлашган ҳамда «СССР», «1 рубль» ва «1989» ёзувлари бор.

Танганинг орқа томонига М. П. Мусоргскийнинг қабариқ тасвири туширилган, унинг чап ва ўнг томонида «1839 ва «1881» саналари бор. Қуйи қисмида эса композиторнинг айнан тикланган имзоси ва имзо остида нота тексти — унинг асаридан парча берилган.

Танга айланаси юзасида «Один рубль» деб ёзилган иккита ўйма ёзув бор. Улар бир-биридан иккита нуқта билан ажратилган.

М. П. Мусоргский туғилган куннинг 150 йиллигига бағишланган хотира тангаси муомалага уч миллион дона нусхада чиқарилади, шу жумладан 0,3 миллион донаси сифати яхшиланган металлдан тайёрланади.

Ҳозир муомалада бўлган тангалар қатори бу тангани ҳам давлат, кооператив, жамоат корхоналари, муассасалари, ташкилотлари, колхозлар ва алоҳида шахслар тўловларнинг барча турларида ишлатишга, шунингдек СССР банклари муассасалари ва Алоқа министрлиги корхоналари кундалик счётларига, ҳисоб-китоб счётларига, жамғармаларга, аккредитивларга ўтказишга ҳамда ҳеч қандай чегаралашсиз пул юбориш учун ўтказишга мажбурлар.

ЎЗБЕКИСТОНДА ЧОРВАЧИЛИКНИНГ АҲВОЛИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ДАВЛАТ СТАТИСТИКА КОМИТЕТИ ХАБАР ҚИЛАДИ

Республика колхозлари, совхозлари ва хўжаликлараро корхоналарида тирик вазнда гўшт етиштириш шу йилнинг биринчи мартида ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 6,9 минг тонна ёки 12,1 процент кўпайди. Сут ишлаб чиқариш 1,7 минг тонна ёки 1,1 процент ортди. Айни вақтда тухум тайёрлаш 10,7 миллион дона ёки 4,2 процент камайди.

•

Республикада гўшт ва сут етиштириш умуман кўпаяётганлигига қарамай, баъзи областларда бу маҳсулотларнинг камайишига йўл қўйилди. Чунончи, Сурхондарё, Тошкент ва Хоразм областларининг хўжаликлари гўшт етиштиришни, Самарқанд ва Тошкент областлари хўжаликлари сут етиштиришни камайтириб юбордилар.

Тухум етиштириш бутун Ўзбекистонда бўлганидек, Қорақалпоғистон автоном республикасида ҳам, Бухоро, Наманган ва Фарғона областларидан ташқари кўпчилик областларда ҳам камайди.

Республикада сут етиштиришни кўпайтиришга асосан соғин сигирлар маҳсулдорлигини ошириш ҳисобига эришилди. Афсуски, Наманган ва Тошкент областлари хўжаликларида соғин сигирлар маҳсулдорлиги пасайиб кетди.

Чорва қишлови ниҳоясига етмоқда. Молларни оғилхоналарда боқиш даврида (1988 йилнинг 1 октябридан бошлаб) Тошкент области хўжаликлари гўшт етиштиришни, Самарқанд ва Тошкент областлари хўжаликлари сут етиштиришни камайтириб юбордилар.

Дунё овози

● НИКАРАГУА:

ЯНГИ КАНАЛ ЛОЙИҲАСИ

Никарагуага келган япон олимлари ва корхона эгалари делегацияси республика ҳукуматига мамлакат территориясида қурилиши мўлжалланаётган океанга чиқадиган янги канал лойиҳасини тақдим этдилар.

Янги сув йўли Рио-Сан-Хуан дарёси ва Никарагуа кўли орқали сунъий канал билан Тинч океанига боғланади. Каналнинг умумий узунлиги 220 километрга яқин бўлади.

Япония олимларининг фикрича, янги канал техникавий жиҳатдан эскириб қолган Панама каналига «ҳашар»га келиши ҳамда замонавий кемаларга Магеллан бўғози орқали ўтиладиган ерни қисқартириши керак. Янги каналдан сиғими 500 минг тоннагача бўлган замонавий океан танкерлари ва савдо кемалари юра олади. Сиғими шу қадар катта бўлган кемалар ҳозирча қурилаётгани йўқ.

● ХИТОЙ:

ИСЛОҲОТДАН БОШ МАҚСАД

Ҳозирги вақтда ташқи алоқаларни ислоҳ қилиш ва кенгайтириш, иқтисодий муҳитни соғломлаштириш ва иқтисодий тартиб ўрнатиш йўлига қатъий амал қилиш зарур, деб ёзади ХХР Давлат Кенгашининг Раиси Ли Пэн «Хитой хўжалик системаси ислоҳоти» журналининг сўнгги сонида.

Ислоҳотнинг бош мақсади — социалистик экономикага янада кўпроқ жўшқинлик бахш этишдан, социалистик тузум афзалликларини тағин ҳам кўпроқ намоён этишдан иборат.

● АҚШ:

ҚАШШОҚЛИК ТЎҒРИСИДАГИ МАЪЛУМОТНОМА

Кейинги ўн йил мобайнида қашшоқ америкаликлар муттасил кўпайиб борди. Уларнинг ночорликдан қутулишга бўлган имкониятлари эса камайиб кетди. Америкадаги нуфузли жамоат ташкилоти — шаҳарлар миллий уюшмасининг ташаббуси билан тайёрланган маълумотнома муаллифлари ана шундай хулосага келишди.

Ҳужжатга мувофиқ, 70-йилларнинг охирларида камбағаллар мамлакат аҳолисининг 12 процентини ташкил этган бўлса, 80-йиллар мобайнида эса 14 процентга етди.

Редактор **У. УСМОНОВ.**

РЕКЛАМА ВА ЭЪЛОНЛАР

Театр

НАВОИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРИДА — 15/III да **Икки дил достони**, 16/III да **Князь Игорь**.

ҲАМЗА НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК ДРАМА ТЕАТРИДА — 16/III да **Юлдузли тунлар**.

МУҚИМИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ МУЗИКАЛИ ТЕАТРИДА — 15/III да **Тошболта ошиқ**, 16/III да **Хотинимнинг эри**.

Цирк

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЦИРКИДА — **МОСКВА ЦИРКИ АРТИСТЛАРИНИНГ ТОМОШАЛАРИ** (18/III да 16, 19.00 да; 19/III да 12, 15, 18.00 да).

Ўзбекистон ССР Ташқи ишлар министрлиги коллегияси истеъфодаги СССРнинг фавқулодда ва мухтор элчиси Б. А. Абдураззоқовга синглиси

Дилбар АБДУРАЗЗОҚОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Тошкент халқ хўжалиги институти ректорати, жамоат ташкилотлари ҳамда қишлоқ хўжалиги иқтисоди факультети коллективи қишлоқ хўжалиги иқтисоди кафедрасининг доценти У Маҳмадиевга онаси

Саломатой ЖУРАЕВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг Тил ва адабиёт институти дирекцияси, партия ва касаба союз ташкилотлари катта илмий ходим Ж. Жумабоевага отаси

Жумабой ҲАҚНАЗАРОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Р. — 11631. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси, Тошкент шаҳри. Б. — 60. ИНДЕКС 64583. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12